

Sarianne Sunila

**YKSITYISTEN AVUSTAJIEN ASIAKKAIDEN TEKEMÄT RATKAISUPYYNNÖT
OULUNSEUDUN JA OULUN OIKEUSAPUTOIMISTOIHIN VUOSINA 2011 – 2012**

**YKSITYISTEN AVUSTAJIEN ASIAKKAIDEN TEKEMÄT RATKAISUPYYNNÖT
OULUNSEUDUN JA OULUN OIKEUSAPUTOIMISTOIHIN VUOSINA 2011 – 2012**

Sunila Sarianne
Opinnäytetyö
Kevät 2014
Liiketalouden yksikkö
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma, oikeuden ja hallinnon suuntautumisvaihtoehto

Tekijä: Sarianne Sunila

Opinnäytetyön nimi: Yksityisten avustajien asiakkaiden tekemät ratkaisupyynnöt Oulunseudun ja Oulun oikeusaputoimistoihin vuosina 2011 – 2012.

Työn ohjaaja: Lea Isopoussu- Koponen

Työn valmistuslukukausi ja – vuosi: Kevät 2014

Sivumäärä: 53 + 3

Opinnäytetyössä tarkastellaan oikeusapupäätöksiin kohdistuvia ratkaisupyynnöitä. Ratkaisupyynnö on keino ilmaista tyytymättömyyttä oikeusapupäätökseen (OAL 1:24.1 §). Työn tutkimusongelmat ovat: 1) Kuinka paljon ratkaisupyynnöitä on saapunut Oulunseudun ja Oulun oikeusaputoimistoihin vuosina 2011 – 2012, 2) Mitä asiaa oikeusapupäätöksessä ratkaisupyynnö koskee, 3) Onko ratkaisupyynnöt oikaistu itse toimistossa vai ratkaistu tuomioistuimessa, ja onko samankaltaisiin ratkaisupyynnöihin annettu erilaisia ratkaisuja, ja 4) Mikä on ratkaisupyynnöiden keskimääräinen käsittelyaika.

Työn tarkoituksena on tuoda esille mitä oikeusapu ja ratkaisupyynnöt ovat sekä tutkia yksityisten avustajien asiakkaiden tekemiä ratkaisupyynnöitä Oulunseudun ja Oulun oikeusaputoimistoihin vuosina 2011 – 2012. Toimistot ovat yhdistyneet Oulun oikeusaputoimistoksi 1.1.2014. Opinnäytetyön aihe on saatu toimeksiantona Oulunseudun oikeusaputoimistolta.

Opinnäytetyön tietoperustana on käytetty lainsäädäntöä sekä oikeuskirjallisuutta. Työn kannalta keskeisin laki on oikeusapulaki (5.4.2002/257). Lähteinä on käytetty myös hallituksen esityksiä sekä oikeuskäytäntöä. Työn tutkimusmenetelmänä on käytetty tilastollista tutkimusmenetelmää, systemaattista havainnointia. Tutkimusaineistona on ollut oikeusaputoimistojen arkistoidut ratkaisupyynnöt ja niihin liittyvät materiaalit tutkimusvuosien ajalta. Aineistoon perustuvat havainnot on kerätty etukäteen laaditulle havainnointilomakkeelle.

Tehty oikeusapupäätös voidaan itseoikaista oikeusaputoimistossa ratkaisupyynnöstä ilmeneviin lisäselvityksiin perustuen, tai ratkaisupyynnö voidaan saattaa tuomioistuimen ratkaistavaksi. Tehdyllä tutkimuksella on saatu seuraavia tuloksia: ratkaisupyynnöiden määrä on noin kaksi prosenttia tehdyistä oikeusapupäätöksistä yksityisten avustajien asiakkaille. Valtaosa ratkaisupyynnöistä koskee avustajan määräämistä sekä oikeusavun myöntämistä. Ratkaisupyynnöt on saatettu useimmiten tuomioistuinten ratkaistavaksi, eli itseoikaisuja on tehty vähemmän. Ratkaisupyynnöt on ratkaistu tapauskohtaisesti useammasta tekijästä riippuen, minkä vuoksi eroavaisuuksia samankaltaisten ratkaisupyynnöiden ratkaisuisissa on vaikea määrittellä. Ratkaisupyynnöiden keskimääräinen käsittelyaika on 30 päivää.

Mahdollinen jatkotutkimus voisi keskittyä tutkimusvuosien osalta toimistojen yhdistymisen jälkeiselle ajalle. Toinen mahdollinen jatkotutkimus voisi kohdistua johonkin toiseen oikeusapupiiriin ja oikeusaputoimistoihin.

Asiasanat: oikeusapu, oikeusapupäätös, ratkaisupyynnö

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Business Economics, Option of Law and Administration

Author: Sarianne Sunila

Title of thesis: Appeals made by customers of private attorneys to legal aid offices of Oulunseutu and Oulu during 2011 – 2012.

Supervisor: Lea Isopoussu- Koponen

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2014 Number of pages: 53 + 3

In the thesis appeals concerning legal aid decisions were examined. An appeal is a way to express discontent towards a legal aid decision. The research questions of the thesis were as follows: 1) How many appeals did the legal aid offices of Oulunseutu and Oulu receive during 2011 – 2012. 2) What does the appeal concern. 3) Were the appeals corrected of the offices' own decisions or handled in the court, and can any differences be found in the decisions concerning similar appeals, and 4) What is the average processing time of the appeals.

The aim of the thesis was to bring out the purpose of legal aid and appeals, and also to examine the appeals made by the customers of private attorneys in the legal aid offices of Oulunseutu and Oulu between 2011 and 2012. The legal aid offices have merged into Oulu Legal Aid Office 1.1.2014. The thesis was commissioned by Oulunseutu Legal Aid Office.

The theoretical background of the thesis consisted of the Finnish consolidated legislation and legal literature. The main law of the thesis was Legal Aid Act (5.4.2002/257). Other sources included preliminary works of the law and the preliminary ruling. The research method of the thesis was quantitative and systematic observation. The data was gathered from the archived appeals and materials in the legal aid offices between 2011 and 2012. The data was gathered on the observation form which was prepared beforehand.

A legal aid decision can be corrected of one's own decision based on the applicant's further clarification, or the appeal can be submitted to court for a decision. Through research the following results were discovered. First, the amount of the appeals was approximately two percent from the legal aid decisions made for the customers of the private attorneys. Second, the majority of the appeals were made concerning the assignment of the attorney and admission of the legal aid. The appeals were mostly handled in court whereas the amount of legal aid decisions corrected of one's own decisions was smaller. The appeals were solved case by case depending on several factors. Therefore it was difficult to define differences in the solutions of similar appeals. The average processing time of the appeals was 30 days.

Further research could concentrate on the time after the merger of the legal aid offices. Furthermore, another research topic could deal with some other legal aid region and legal aid offices.

Keywords: legal aid, legal aid decision, appeal

SISÄLLYS

LYHENTEET.....	7
1 JOHDANTO.....	8
1.1 Tutkimusongelmat ja tutkimusmenetelmät	8
1.2 Keskeiset käsitteet	10
2 OIKEUSAPU.....	12
2.1 Oikeusapu perusoikeutena.....	12
2.2 Oikeusapulaki.....	13
2.3 Oikeusavun sisältö ja etuudet.....	14
2.4 Yksityiset avustajat osana oikeusapujärjestelmää.....	15
3 OIKEUSAVUN EDELLYTYKSET JA RAJOITUKSET	17
4 OIKEUSAPUPÄÄTÖS JA RATKAISUPYYNTÖ.....	20
4.1 Oikeusavun hakeminen.....	20
4.2 Oikeusavun kesto sekä oikeusapupäätöstä koskevat muutokset.....	20
4.3 Oikeusapumaksu ja oikeusapupäätöksen sisältö	21
4.4 Oikeusapupäätöksen saattaminen tuomioistuimeen	22
4.5 Itseoikaisu	23
4.6 Muutoksenhaku ja käsittely tuomioistuimessa.....	24
5 RATKAISUPYYNNÖT OULUNSEUDUN JA OULUN OIKEUSAPUTOIMISTOISSA VUOSINA 2011 – 2012.....	25
5.1 Tutkimuksen toteuttaminen	25
5.1.1 Havainnointilomakkeen laatiminen.....	26
5.1.2 Tietojen käsittely	28
5.2 Ratkaisupyyntöjen määrä	28
5.3 Ratkaisupyyntöjen sisältö.....	32
5.4 Miten ratkaisupyyntö on ratkaistu	35
5.4.1 Ratkaisupyyntömenettelyiden määrät	36
5.4.2 Itseoikaistut oikeusapupäätökset	38
5.4.3 Tuomioistuimeen saatetut ratkaisupyyntö	38
5.5 Keskimääräinen käsittelyaika	41
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	45
7 POHDINTA.....	50

LÄHTEET.....	52
LIITTEET.....	54

LYHENTEET

HE	Hallituksen esitys
HL	Hallintolaki (6.6.2003/434)
KKO	Korkein oikeus
LVO	Laki valtion oikeusaputoimistoista (5.4.2002/258)
OAL	Oikeusapulaki (5.4.2002/257)
OK	Oikeudenkäymiskaari (1.1.1734/4)
PL	Suomen perustuslaki (11.6.1999/731)
YVL	Yhdenvertaisuuslaki (20.1.2004/21)

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön taustalla on työharjoittelu Oulunseudun oikeusaputoimistossa, joka toimii työn toimeksiantajana. Harjoittelun aikana kävi ilmi, että oikeusaputoimistoilla ei ole arkistoinnin lisäksi minkäänlaista seuranta ratkaisupyynnöitä koskien, mikä on pääasiallinen syy toimeksiantoon. Tutkimuksen avulla toimeksiantaja saa hyödyllistä tietoa, jota ei ole aiemmin tilastoitu.

Opinnäytetyön aiheena on yksityisten avustajien asiakkaiden tekemät ratkaisupyynnöt Oulunseudun ja Oulun oikeusaputoimistoihin vuosina 2011 – 2012. Toimistot ovat yhdistyneet 1.1.2014 Oulun oikeusaputoimistoksi (Oikeusministeriö 2013a, hakupäivä 11.1.2014). Toimistojen yhdistyminen ei vaikuta ratkaisupyynnöiden tutkimiseen, sillä tutkimus rajoittuu vuosiin 2011 ja 2012. Ratkaisupyynnöt on keino ilmaista tyytymättömyyttä oikeusapupäätökseen. Oikeusapulain (5.4.2002/257) 4:24.1 §:n mukaisesti oikeusaputoimiston tekemä oikeusapupäätös voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Tuomioistuimeen saatettua oikeusapupäätöstä kutsutaan ratkaisupyynnöksi. Oikeusaputoimisto voi myös itse oikaista tekemänsä oikeusapupäätöksen, mikäli ratkaisupyynnöt antaa siihen aihetta (OAL 25:1 §).

1.1 Tutkimusongelmat ja tutkimusmenetelmät

Työssä tuodaan esille oikeusavun tarkoitus ja sisältö, oikeusapupäätösten ja ratkaisupyynnöiden merkitys, sekä esitellään ratkaisupyynnöihin käytettävät menettelytavat. Työn empiirinen osa on toteutettu tutkimalla Oulunseudun ja Oulun oikeusaputoimistoihin saapuneita ratkaisupyynnöitä yksityisten asianajajien asiakkailta aikavälillä 2011 – 2012. Kummatkin tutkimuksen kohteena olevat toimistot sijaitsevat Oulun keskustan alueella, minkä vuoksi aineiston saatavuus ja tutkiminen eivät tuota ongelmia. Toimistot tekevät yhteistyötä yksityisten asianajajien kanssa ja tutkimus keskittyykin yksityisten asianajajien asiakkailta saapuneisiin ratkaisupyynnöihin, koska valtaosa ratkaisupyynnöistä tulee heiltä. Tutkimusvuodet on rajattu vuosiin 2011 ja 2012. Vuonna 2013 tuomioistuihin saatettuihin ratkaisupyynnöihin ei todennäköisesti ole vielä saatu päätöstä.

Toimeksiantajan toimeksiantoa tukien, työn tutkimusongelmat ovat:

- 1) Kuinka paljon ratkaisupyynnöitä on saapunut Oulun seudun ja Oulun oikeusaputoimistoihin vuosina 2011 – 2012?
- 2) Mitä asiaa oikeusapupäätöksessä ratkaisupyyntö koskee?
- 3) Onko ratkaisupyynnöt oikaistu itse toimistossa vai ratkaistu tuomioistuimessa, ja onko samankaltaisiin ratkaisupyynnöihin annettu erilaisia ratkaisuja?
- 4) Mikä on ratkaisupyynnöiden keskimääräinen käsittelyaika?

Keskeisin laki teoriaperustan kirjoittamisen kannalta on ollut oikeusapulaki (5.4.2002/257). Keskeisiä hallituksen esityksiä työssä ovat olleet hallituksen esitys eduskunnalle oikeusapulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 82/2001 vp) sekä hallituksen esitys laeiksi oikeusapulain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 103/2008 vp). Lisäksi keskeisiä lähteitä ovat olleet korkeimman oikeuden ennakkopäätös (KKO:2012:15) sekä oikeusministeriön toimeksiantona laadittu Oikeusavun käsikirja. Oikeudellisena kirjallisena lähteenä on käytetty Antti Jokelan vuonna 2012 julkaisemaa teosta Oikeudenkäynnin asianosaiset ja valmistelu. Oulun seudun ja Oulun oikeusaputoimistoihin vuosina 2011 – 2012 saapuneiden ratkaisupyynnöiden tutkiminen on pohjautunut arkistoituihin ratkaisupyynnöihin ja niihin liittyviin materiaaleihin. Tutkimustulokset on kerätty etukäteen laaditulle havainnointilomakkeelle, joka toimii pohjana empiiriselle tutkimukselle.

Työn ensimmäinen luku johdattaa lukijan työhön, minkä lisäksi luvussa avataan työn kannalta keskeisiä käsitteitä työn ymmärrettävyyden helpottamiseksi. Toisessa luvussa esitellään oikeusapulaki, oikeusavun sisältö ja etuudet sekä yksityisten avustajien rooli oikeusapujärjestelmässä. On tärkeää, että lukija ymmärtää oikeusapulain merkityksen valtion tarjoaman oikeusavun kannalta sekä sen, miten yksityiset avustajat liittyvät valtion tarjoamaan oikeusapuun. Kolmannessa luvussa käsitellään oikeusavun edellytyksiä ja rajoituksia, jotka vaikuttavat tehtyihin oikeusapupäätöksiin. Neljännessä luvussa lukijaa valmistellaan työn empiiriseen osaan, eli luvussa avataan tarkemmin oikeusapupäätöksien ja ratkaisupyynnöiden yhteys toisiinsa sekä niiden käsittelymenetelmät. Viidennessä luvussa esitellään tutkimuksen toteuttamiseen käytetyt menetelmät sekä tutkimuksesta saadut tulokset, minkä jälkeen viimeisistä luvuista 6 ja 7 löytyy johtopäätökset sekä pohdintaa tehdyn tutkimuksen tuloksista ja koko työstä kokonaisuudessaan.

1.2 Keskeiset käsitteet

Oikeusapua annetaan valtion varoin henkilöille, jotka tarvitsevat asiantuntevaa apua oikeudellisiin ongelmiin, ja jotka eivät itse kykene taloudellisen asemansa vuoksi suorittamaan oikeudellisten asioiden hoitamisesta syntyviä kuluja (OAL 1:1.1 §). Oikeusavun myöntäminen tarkoittaa, että henkilö voi saada avustajan asian hoitamista varten joko täysin valtion varoilla tai osakorvausta vastaan (omavastuuosuus) (Oikeusavun käsikirja 2013, 22). Oikeusapu ei sisällä vain henkilön avustamista tuomioistuimessa, vaan siihen sisältyy myös oikeudellinen neuvonta, muut tarpeelliset toimenpiteet sekä vapautus tietyistä asiaan liittyvistä menoista (OAL 1:1.2§). Oikeusapua tarjoavat valtion oikeusaputoimistoissa työskentelevät **julkiset oikeusavustajat** (Oikeuslaitos 2012a, hakupäivä 15.10.2013). Oikeusaputoimistoa johtaa johtava julkinen oikeusavustaja, ja toimistossa on myös tarvittava määrä muita julkisia oikeusavustajia sekä muuta henkilökuntaa. Julkisen oikeusavustajan kelpoisuusvaatimuksena on oikeustieteen kandidaatin tutkinto sekä riittävä alan työkokemus. (LVO 3 §.)

Oikeusapua voi myös saada yksityisten avustajien kautta, minkä vuoksi yksityiset avustajat ovat merkittävä osa oikeusapujärjestelmää. Oikeusaputoimisto voi ohjata oikeusavun hakijan **yksityiselle avustajalle** esimerkiksi kiireellisyys- tai esteellisyytilanteessa (Laki valtion oikeusaputoimistoista 5.4.2002/258 10 §). Yksityisiä asianajopalveluita voi saada asianajo- ja lakiasiantoimistoista (Oikeuslaitos 2013b, hakupäivä 13.11.2013).

Valtio ylläpitää **oikeusaputoimistoja** oikeusavun antamista varten (LVO 1 §). Oikeusaputoimistot sijaitsevat alueellisen tarpeen mukaan muodostettavissa oikeusapupiireissä (LVO 2 §). Oulun ja Oulunseudun oikeusaputoimistot kuuluvat Rovaniemen oikeusapupiiriin. Oikeusapupiireistä annetun oikeusministeriön asetuksen (581/2012) mukaan oikeusaputoimistoja on yhdistetty, mistä johtuen myös Oulunseudun ja Oulun oikeusaputoimistot ovat yhdistyneet Oulun toimistoksi 1.1.2014. (Oikeusministeriön asetus oikeusapupiireistä sekä oikeusaputoimistojen toimipaikoista ja edunvalvonta-alueista 581/2012 6:2,3 §.)

Oikeusapua haetaan oikeusaputoimistolta, ja heti hakuvaiheessa hakijan tulee esittää selvitys taloudellisesta tilanteestaan sekä asiasta, johon hän hakee oikeusapua (OAL 2:10.1 §). Oikeusaputoimisto päättää oikeusavun myöntämisestä, ja päätös ilmenee oikeusaputoimiston tekemästä **oikeusapupäätöksestä**, joka perustuu hakijan oikeusapuhakemukseen (OAL 2:11§). Oikeusapupäätös annetaan kirjallisena, ja siitä tulee ilmetä asia, johon oikeusapu myönnetään,

hakijan taloudellinen asema, oikeusavun alkamisajankohta, oikeusavun etuudet, oikeusavun saajan mahdollinen omavastuuosuus sekä avustajan nimi (OAL 2:14§).

Oikeusaputoimiston tekemään oikeusapupäätökseen voidaan hakea muutosta **ratkaisupyynnöllä**, joka voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Ratkaisupyynnön on toimitettava kirjallisesti päätöksen tehneelle oikeusaputoimistolle, ja ratkaisupyynnöstä tulee ilmetä päätös, jota ratkaisupyynnön koskee sekä miltä osin ja millä perusteella hakija on tyytymätön päätökseen. (OAL 4:24.1§.) Oikeusaputoimiston on toimitettava viipymättä ratkaisupyynnön sen tuomioistuimen tutkittavaksi, jossa pääasia on käsiteltävänä tai jonka toimivaltaan pääasian tutkiminen kuuluu (OAL 4:24.1§), mikäli ratkaisupyynnön ei anna aiheutta siihen, että oikeusaputoimisto oikaisisi itse tekemänsä päätöksen (OAL 4:25.1§).

Oikeusapua voidaan myöntää hakijan käyttövaroista ja varallisuudesta riippuen korvauksetta tai omavastuuosuutta vastaan. **Käyttövaralla** tarkoitetaan rahamäärää, joka oikeusavun hakijalla on käytössään kuukausittain oikeusapusetuksen mukaisen laskelman jälkeen. Omavastuu voi muodostua perusomavastuusta (perustuen hakijan ja mahdollisen puolison käyttövaroihin) sekä lisäomavastuusta (perustuen hakijan ja mahdollisen puolison varallisuuteen). (Oikeusavun käsikirja, 26.) Perusomavastuu on prosentuaalinen osuus oikeusavun kustannuksista, joka määräytyy hakijan ja hänen puolisonsa tulojen mukaisesti perustuen asetettuihin tuloarajoihin (Oikeuslaitos 2012c, hakupäivä 28.10.2013). Mikäli oikeusavun saaja ei saa oikeusapua täysin korvauksetta tulojensa vuoksi, tulee hänen maksaa saamastaan oikeusavusta lasketun perusomavastuun mukaisesti.

2 OIKEUSAPU

Aiemmin oikeusavun järjestäminen kuului kunnille, mutta vuonna 1998 yleisestä oikeusavusta annetulla lailla (104/1998) oikeusapujärjestelmän ylläpito siirrettiin valtiolle (Jokela 2012, 94). Valtion oikeusaputoimistot toimivat oikeusministeriön valvonnan alaisena (Oikeusministeriö 2013b, hakupäivä 30.10.2013). Oikeusavun saaminen henkilön varallisuudesta riippumatta on yksi valtion antaman oikeusturvan keskeisimmistä periaatteista. Ilman maksutonta oikeusapua taloudelliset tekijät saattaisivat estää oikeuteen pääsemisen. (Jokela 2012, 88- 89.)

2.1 Oikeusapu perusoikeutena

Yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731 2:6.1 §), mikä edellyttää, että oikeusapua on kaikille tasapuolisesti saatavissa. Vähävaraisellekin henkilölle tulee antaa mahdollisuus saada samantasoista oikeudellista asiantuntija-apua kuin hänen varakkaammalla vastapuolella on käytössä. Mikäli tätä mahdollisuutta ei taattaisi vähävaraisille henkilöille, ei asianosaisten myöskään voitaisi katsoa olevan yhdenvertaisia tuomioistuimessa. (Jokela 2012, 89.) Yhdenvertaisuuslain (20.1.2004/21) 4 §:n mukaisesti viranomaisten, eli valtion ja kuntien viranomaisten sekä julkisoikeudellisten yhtiöiden, tulee kaikessa toiminnassaan edistää yhdenvertaisuutta ja varmistaa, että yhdenvertaisuus toteutuu asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa.

Suomen perustuslain (731/1999) 21 § oikeusturvasta takaa jokaiselle oikeuden saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman viivytystä tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeuden saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen käsiteltäväksi. Hyvän hallinnon takeisiin ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kuuluu myös oikeus tulla kuulluksi ja saada asiaa koskeva perusteltu päätös sekä oikeus hakea muutosta päätökseen. Perustuslaissa mainitsematta jääneet oikeus oikeudelliseen apuun ja oikeusavustajan valintaan sekä oikeus luottamukselliseen neuvotteluun avustajan kanssa kuuluvat myös oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin piiriin (Jokela 2012, 89).

Oikeusavustajat ovat velvollisia noudattamaan hyvää asianajotapaa (OAL 1:8.4. §). Julkiset oikeusavustajat ovat velvollisia noudattamaan hyvää asianajotapaa valtion oikeusaputoimistoista

annetun lain nojalla. Hyvää asianajotapaa noudattavan julkisen oikeusavustajan tulee täyttää rehellisesti ja tunnollisesti hänelle uskotut tehtävät. Julkiset oikeusavustajat ovat asianajajayhdistyksen valvonnan alaisia. (LVO 6 §.)

2.2 Oikeusapulaki

Oikeusapulaki on tullut voimaan vuonna 2002, ja se korvasi aiemmat rinnakkaiset lait maksuttomasta oikeudenkäynnistä (2.2.1973/87) sekä yleisestä oikeusavusta (6.2.1998/104) (OAL 5:30 §). Korvatut lait muodostivat kaksi rinnakkaista, toisiaan täydentävää oikeusapujärjestelmää. Olennainen ero näiden kahden korvatun lain välillä oli siinä, että maksuton oikeudenkäynti voitiin myöntää vain laissa säädettyihin tuomioistuinasioihin, ja yleistä oikeusapua voitiin taas antaa vähävaraisille luonnollisille henkilöille kaikissa oikeudellisissa asioissa. (Jokela 2012, 94.)

Oikeusapulain säätämisen taustalla on hallituksen esitys eduskunnalle oikeusapulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Hallituksen esityksen pääasiallinen sisältö koostuu ehdotuksesta, jonka mukaan oikeusapu ja maksuton oikeudenkäynti korvataan uudella yhtenäisellä oikeusapujärjestelmällä, minkä johdosta valtion varoin annettavaa oikeusapua voitaisiin antaa sekä tuomioistuinasioissa että ulkoprosessuaalisissa asioissa kansalaisille, jotka eivät taloudellisen asemansa vuoksi ole kykeneviä vastaamaan tarvitsemansa oikeusavun kustannuksista. (HE 82/2001 vp.) Hallituksen esityksen mukaisesti oikeusapulaki siis yhtenäisti kaksi aiempaa erillistä oikeusapujärjestelmää (Jokela 2012, 94).

Hallituksen esitys sisältää myös ehdotuksen tulo rajojen korottamisesta, minkä johdosta oikeusjärjestelmän piiriin pääsisi huomattavasti enemmän kotitalouksia (HE 82/2001 vp, 1). Tällöin pieni- ja keskituloisten mahdollisuudet oikeusavun saantiin olisivat paremmat (Jokela 2012, 94). Lisäksi hallitus ehdotti, että oikeusavun antamisesta vastaisivat valtion oikeusaputoimistot sekä yksityiset lakimiehet, ja oikeusaputoimistossa työskentelevän oikeusavustajan ammattinimike muutettaisiin julkiseksi oikeusavustajaksi. Lisäksi oikeusaputoimiston päätös voitaisiin saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi, ja pääasiaa käsittelevä tuomioistuin päättäisi käsittelemässään asiassa palkkion määräämisestä yksityiselle avustajalle ja oikeusavun saajan omavastuuosuuden määrästä. Muissa kuin tuomioistuimessa käsiteltävissä asioissa näistä päättäisi julkinen oikeusavustaja. (HE 82/2001 vp, 1.)

Huolimatta siitä, että oikeusapulaki korvasi edellä mainitut lait, voidaan oikeusapulaista löytää paljonkin yhtäläisyyksiä kumottujen lakien kanssa. Esimerkiksi laissa maksuttomasta oikeudenkäynnistä oli otettu myös huomioon, niin kuin nykyisessä oikeusapulaissakin, hakijan tulot ja varallisuus, sekä asian laadun merkittävyys (Laki maksuttomasta oikeudenkäynnistä 1:1 §, 2 §). Myös kumotun lain yleisestä oikeusavusta, yleisiin säännöksiin perustuen valtio tarjoaa varoistaan oikeusapua, joka sisältää tuomioistuimessa avustamisen lisäksi myös oikeudellisen neuvonnan ja muut tarvittavat toimenpiteet (Laki yleisestä oikeusavusta 1,2 §).

Oikeusapulain vaikutukset ovat nähtävissä, sillä esimerkiksi hallituksen esityksen mukaisen tulorajojen nostamisen johdosta oikeusapujärjestelmän piiriin kuuluu nykyään noin kolme neljäsosaa kotitalouksista, kun aikaisemmin oikeusapuun oikeutettuja kotitalouksia oli alle puolet kaikista kotitalouksista. Toisaalta taas maksuton oikeusapu ei ole kuitenkaan yhtä laajasti kaikkien saatavilla kuin esimerkiksi peruskoulutus ja terveydenhuolto. (Jokela 2012, 96.)

Oikeusapulakiin on tehty hallituksen esityksiin perustuen täydentäviä muutoksia kuluneiden vuosien varrella ajatuksena kehittää ja parantaa oikeusapujärjestelmää. Tämän työn kannalta keskeinen hallituksen esitys aiemmin mainitun esityksen (HE 82/2001 vp) lisäksi on esitys oikeusavun edellytyksistä ja muutoksenhausta (HE 103/2008 vp).

2.3 Oikeusavun sisältö ja etuudet

Oikeusapuun kuuluu tuomioistuimessa avustamisen lisäksi myös oikeudellinen neuvonta, tarpeelliset toimenpiteet sekä vapautus tietyistä kuluista, jotka katsotaan oikeusavun saajan etuudeksi (OAL 1:1.2 §). Asiat, joihin myönnetään oikeusapua, vaihtelevat erittäin paljon oikeudellisesta asiasta riippuen. Seuraava lista antaa tiivistetyn kuvan siitä, minkälaisia asioita oikeusaputoimistoissa käsitellään:

- Perheoikeudelliset asiat: avioero, lasten huolto ja tapaamisoikeudet, ositus, elatusapu, avioehto
- Perintöasiat: testamentti, perunkirjoitus, perinnönjako
- Velkomusasiat
- Työsuhdeasiat: työsopimuksen purku, irtisanominen
- Huoneenvuokra-asiat

- Sopimusoikeudelliset asiat: kaupan ehdot, kauppakirja, kaupanpurku
- Rikosasiat: syytetyn tai asianomistajan avustaminen
- Hallinnolliset asiat: valitukset toimeentulotuesta, huostaanotto. (Oikeusavun käsikirja, 21.)

Oikeusavun saajalle kuuluvat tietyt etuudet, mikä tarkoittaa, että oikeusavun myöntäminen, oikeudellisen avunsaannin lisäksi, vapauttaa edun saajan velvollisuuksista suorittaa tiettyjä maksuja. Alla oleva lista kertoo tiivistetysti oikeusapuun kuuluvat taloudelliset etuudet.

Edun saajan ei tarvitse suorittaa:

- palkkiota avustajalle sen mukaan kuin oikeusapupäätöksessä todetaan
- palkkiota mahdollisesti tarvitsemastaan tulkkaus- ja käänösavusta
- käsittelymaksua, toimituskirjamaksua ja erillisten kustannusten korvausta pääasiallisesti käsittelevässä viranomaisessa; eikä myöskään muissa asian hoitoa koskevissa viranomaisissa
- todistajalle maksettavia korvauksia. (OAL 1:4 §.)

Muut tuomioistuimessa tapahtuneesta todistelusta aiheutuneet kustannukset korvataan valtion varoista, mikäli todistelun katsotaan olleen tarpeen asian selvittämiseksi. Oikeusavun myöntäminen vapauttaa myös edun saajan velvollisuudesta suorittaa tuomion tai päätöksen täytäntöönpanosta valtiolle suoritettavia ulosottomaksuja ja etukäteen perittäviä kuluja. (OAL 1:4 § 2,4 – kohdat.)

2.4 Yksityiset avustajat osana oikeusapujärjestelmää

Oikeusavun hakija voi oikeudenkäyntiasioiden osalta valita haluaako hän avustajakseen julkisen oikeusavustajan vai yksityisen avustajan. Yksityisen avustajan tulee olla lakimieskoulutuksen omaava henkilö (OAL 1:8.1,2 §). Muissa kuin oikeudenkäyntiasioiden osalla, eli esimerkiksi ulkoprosessuaalisissa asioissa, joita ei käsitellä tuomioistuimissa, valtion varoin kustannettavaa oikeusapua antavat pääsääntöisesti vain oikeusaputoimistoissa työskentelevät julkiset oikeusavustajat (Oikeusavun käsikirja 2013, 47).

Laissa valtion oikeusaputoimistoista on kuitenkin säädetty, että oikeusavun hakija voidaan ohjata yksityisen avustajan puoleen, vaikka kyseessä ei olisikaan tuomioistuinasia vaan ulkoprosessuaalinen asia. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi julkisen oikeusavustajan esteellisyys, kiireellisyys, luottamuspula, kielimuuri tai muu perusteltu syy. (LVO 10 §.)

Julkisen oikeusavustajan voidaan katsoa olevan esteellinen silloin, kun luottamus edes kuvitteellisesti hänen puolueettomuuteensa vaarantuu. Eli avustajan esteettömyydellä pyritään ehkäisemään puolueettomuuden vaarantuminen. Esteellisyys voi johtua monesta eri syystä. Esimerkiksi julkisen oikeusavustajan sukulainen voi olla asianosaisena asiassa tai avustajalle voisi itselle koitua päätöksen johdosta hyötyä tai haittaa. (Hallintolaki 6.6.2003/434 5:28 §.) Mikäli avustaja on esteellinen, hän ei saa osallistua asian valmisteluun eikä päätöksentekoon (HL 5:27.1 §).

Oikeudenkäymiskaaren (1.1.1734/4) 15 luvun 3 §:n 3 momentin mukaan avustajana ei saa toimia henkilö, joka on asiaan liittyvälle henkilölle läheinen (läheisyysperuste). Läheisenä henkilönä katsotaan olevan esimerkiksi lapsi, lapsenlapsi, sisarus, vanhempi, iso vanhempi tai muu erityisen läheinen henkilö (OK 13:3.1 §).

Oikeusavun hakija voidaan myös ohjata toiseen oikeusaputoimistoon tai yksityiselle avustajalle, mikäli oikeusaputoimiston julkiset avustajat eivät työtilanteensa vuoksi kykene hoitamaan kiireellistä asiaa, tai jos oikeusavustajan ja oikeusavun pyytäjän väliltä puuttuu keskinäinen luottamus. Mikäli oikeusaputoimistossa ei kyetä tarjoamaan palveluja oikeusavun hakijan omalla kansalliskielellä suomeksi tai ruotsiksi, voidaan hakija ohjata muualle. (LVO 10 §.)

3 OIKEUSAVUN EDELLYTYKSET JA RAJOITUKSET

Oikeusavun myöntäminen edellyttää, että oikeusavun saajalla on oikeudellinen ongelma, jonka hoitamisesta aiheutuvia kuluja hän ei pysty itse maksamaan (OAL 1:1.1§). Henkilö on oikeutettu oikeusapuun, mikäli hänellä on kotikunta tai asuinpaikka Suomessa, toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa (OAL 1:2.1 §). Oikeusapua voidaan kuitenkin antaa, jos oikeusavun hakijan asiaa käsitellään Suomen tuomioistuimessa tai, jos oikeusavun saantiin on jokin erityinen syy (OAL 1:2.2 §).

Oikeusapua ei anneta yhtiöille tai yhteisöille, eli oikeusavun saaja voi olla vain yksityinen henkilö. Poikkeuksena oikeusapua voidaan antaa elinkeinonharjoittajan elinkeinotoimintaa koskevassa muussa kuin tuomioistuinasiassa vain, jos siihen on erityistä syytä huomioon ottaen esimerkiksi toiminnan laatu ja laajuus sekä elinkeinonharjoittajan taloudellinen ja henkilökohtainen tilanne. (OAL 1:2.3 §.)

Vuonna 2009 voimaantulleisiin lakimuutoksiin perustuen oikeusapulaki määrittelee 3 §:ssä oikeusavun taloudelliset edellytykset, vähäisen oikeudellisen neuvonnan sekä oikeusturvavakuutuksen vaikutuksen oikeusapulakiin. Oikeusapulain 3 §:n mukaan oikeusapua annetaan oikeusapuhakemuksesta korvauksetta tai omavastuuosuutta vastaan hakijan taloudellisen aseman perusteella, joka arvioidaan hakijan kuukausittain käytettävissään olevien varojen (käyttövara) ja varallisuuden perusteella. Oikeusavun saanti kuitenkin edellyttää, että hakijan käyttövarat ja varallisuus eivät ylitä valtioneuvoston asettamaa määrää. Käyttövarojen ylittäessä valtioneuvoston asettaman määrän, hakija voi kuitenkin saada oikeusapua, mikäli pystyy osoittamaan, ettei kykene suoriutumaan asian käsittelykustannuksista sen vuoksi, että elinkustannukset ovat Suomeen nähden korkeammat siinä maassa, jossa hänellä on koti- tai asuinpaikka. Oikeusapulain 3 a §:n mukaan oikeusavun hakija on edellytetty samaan vähäistä oikeudellista neuvontaa esimerkiksi puhelimitse ilman taloudellista selvitystä taikka omavastuuosuuden maksua.

Oikeusapua ei anneta, jos hakijalla on asiansa kattava oikeusturvavakuutus (OAL 1:3 b §). Muutos tuli voimaan vuonna 2002, minkä johdosta oikeusapu määrättiin toissijaiseksi oikeusturvavakuutukseen nähden. Tuomioistuinasioissa voidaan kuitenkin tehdä poikkeuksia tietyin edellytyksin. Oikeusturvavakuutusta koskevan muutoksen avulla pyrittiin vähentämään

valtiolle aiheutuvia kustannuksia, jolloin oikeusavun saatavuutta voitaisiin parantaa. (Jokela 2012, 135.) Oikeusapulain 3 b §:ään koskien oikeusturvavakuutusta on sittemmin tehty pieniä muutoksia, mutta oikeusturvavakuutus on silti pysynyt ensisijaisena oikeusapuun nähden.

Oikeusavun saantia koskevien edellytysten lisäksi oikeusavun myöntämistä rajoittavat myös tietyt tekijät. Oikeusapua ei anneta, jos oikeusavun hakijan asialla on vähäinen merkitys, tai jos hakijalle mahdollisesti saatava hyöty olisi niin vähäinen, että oikeusavun antaminen olisi selvästi tarkoituksetonta. Kielteinen oikeusapupäätös annetaan myös tapauksissa, joissa asian ajaminen olisi oikeuden väärinkäyttämistä tai jos asian hoitamisessa on tarkoitus kiertää lakia. (OAL 1:7 §.)

Oikeusavun sisältöä on myös rajoitettu eräissä tapauksissa, joissa oikeusavun hakija olisi oikeutettu oikeusapuun, mutta jonka ei katsota tarvitsevan avustajaa asian hoitamiseksi. Tällaisissa tapauksissa oikeusapuun oikeutettu vapautuu velvollisuudesta suorittaa erinäisiä palkkioita koskien esimerkiksi tulkkausapua, todistelukustannuksia sekä käsittelymaksuja (OAL 1:6.1 §.) Asioita, joihin oikeusapua voidaan myöntää ilman avustajaa, ovat esimerkiksi:

- Hakemusasia: velkajärjestely, avioerohakemus, lähestymiskiellon kumoaminen
- Yksinkertaiset rikosasiat: rattijuopumus, varkaus, vahingonteko
- Verotusta tai julkista maksua koskevat asiat
- Asiat, jotka perustuvat kunnan jäsenyyteen.

Edellä mainittuihin asioihin, joihin ei myönnetä oikeusavustajaa, löytyy poikkeuksia. Esimerkiksi hakemusasioihin voidaan myöntää avustaja, mikäli hakemusasia on riitaisa lasten huoltoa ja tapaamisoikeuksia koskeva asia. Myös kirjallisissa rikosasiamenettelyissä käsiteltäviin asioihin voidaan poikkeuksellisesti myöntää avustaja esimerkiksi kirjallisen vastauksen tai vaatimuksen tekemiseen. (Oikeusavun käsikirja, 23-24.)

Mikäli oikeusavun saajan asia vaatii kuitenkin avustajan apua, määrätään avustaja oikeusavun saajalle tehdyssä oikeusapupäätöksessä (OAL 2:14.1 § 6 – kohta). Oikeusavun sisältäviä avustajan toimenpiteitä on rajattu tuntimääräisesti, minkä mukaan avustaja saa käyttää asiakastaan koskeviin toimenpiteisiin enintään 80 tuntia. Tuomioistuinasioissa on mahdollista jatkaa oikeusapua yli 80 tunnin edellyttäen, että oikeusavun saaja esittää selvityksen asian käsittelyn edellyttämistä välttämättömistä toimenpiteistä. Tuomioistuimen ulkopuolisissa asioissa (ulkoprosessuaaliset asiat) 80 tunnin rajoitus on ehdoton. (Oikeusavun käsikirja, 22.) Oikeusavun

ajallisen rajauksen lisäksi yksittäisissä asioissa voidaan rajata oikeusavun sisältävät toimenpiteet, jotka ovat olennaisia asian hoitamisen kannalta. Oikeusapuun kuuluvia toimenpiteitä koskeva rajaus tulee tehdä jo oikeusapupäätöksessä, mikäli asian hoitamisen edellyttämät toimenpiteet ovat jo tiedossa (Oikeusavun käsikirja, 53).

Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä (KKO 2012:15) on otettu kantaa siihen, voiko oikeusaputoimisto rajoittaa tuomioistuinasiaissa oikeusapupäätöksessä myönnettävää oikeusapua alle 80 tunnin tuntimäärän. Oikeusapulain 5 §:n mukaisesti oikeusapu kattaa avustajan toimenpiteet enintään 80 tunnilta ja oikeusapua voidaan rajata koskemaan vain tiettyjä toimenpiteitä. Korkeimmassa oikeudessa pohdittiin 5 §:n tulkinnanvaraisuutta eli sitä, voiko oikeusaputoimisto harkintansa mukaan myöntää oikeusapua vähemmän kuin 80 tuntia vai tuleeko oikeusapua myöntää aina enintään 80 tuntia, minkä jälkeen oikeusapua voidaan tarvittaessa jatkaa. Korkein oikeus päätyi ratkaisuun, jonka mukaan oikeusapua ei voida rajoittaa alle 80 tunnin, minkä seurauksena oikeusaputoimistot eivät voi enää rajata päätöksissään oikeusapuun myönnettävää tuntimäärää alle 80 tuntiin. (KKO 2012:15.) Aiempaan verraten tuntimäärää pystyi rajaamaan 5 §:n tulkinnanvaraisuuteen perustuen asian laadusta riippuen, mikä auttoi kontrolloimaan myönnettävän oikeusavun määrää.

Vaikka oikeusavun määrää ei saa rajata alle 80 tunnin, on oikeusapuasiaa hoitava avustaja velvollinen rajaamaan toimintansa vain tarpeellisiin toimenpiteisiin huomioiden asian laadun. Myös tuomioistuimen tehtävä on huolehtia siitä, ettei avustajalle määrätä korvauksia tarpeettomista toimenpiteistä. (Oikeusavun käsikirja, 54.) Tällä tavoin pyritään takaamaan, että annettava oikeusapu on oikeassa suhteessa asian laatuun nähden.

4 OIKEUSAPUPÄÄTÖS JA RATKAISUPYYNTÖ

Oikeusaputoimiston tekemä oikeusapupäätös voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi, mikäli oikeusavun hakija on tyytymätön oikeusapupäätökseen. Tyytymättömyyttä oikeusapupäätökseen ilmaistaan ratkaisupyynnöllä, joka käsitellään tuomioistuimessa. (OAL 4:24.1 §.) Tässä luvussa esitellään tarkemmin koko prosessi koskien oikeusavun hakemista, oikeusapupäätöstä sekä menettelyä, joka seuraa oikeusavun hakijan tyytymättömyydestä tehtyyn oikeusapupäätökseen.

4.1 Oikeusavun hakeminen

Oikeusapua voi hakea miltä tahansa oikeusaputoimistolta asuinpaikasta riippumatta (Oikeuslaitos 2012c, hakupäivä 30.10.2013). Oikeusavun hakijan on esitettävä selvitys taloudellisista olosuhteistaan sekä asiasta, johon hän hakee oikeusapua. Mikäli hakija saa oikeusapua yksityiseltä avustajalta, voi yksityinen avustaja tehdä oikeusapuhakemuksen hakijan puolesta. (OAL 2:10.1 §.) Maaliskuusta 2010 alkaen oikeusapua on voinut hakea myös sähköisesti. Sähköiseen oikeusapuhakemuksen tekoon tarvitaan verkkopankkitunnukset, mutta mikäli oikeusavun hakijalla ei ole mahdollisuutta tehdä hakemusta sähköisesti, voi oikeusapua hakea myös suoraan paikan päältä oikeusaputoimistosta. (Oikeuslaitos 2012d, hakupäivä 30.10.2013.)

Oikeusaputoimisto päättää oikeusavun myöntämisestä, ja oikeusapupäätökset ratkaistaan siinä toimistossa, jonne hakemus sähköisessä järjestelmässä ohjautuu (Oikeusavun käsikirja, 52). Mikäli oikeusaputoimiston julkinen avustaja on esteellinen oikeusapua haettavassa asiassa, oikeusavun hakija ohjataan tekemään hakemus toiseen oikeusaputoimistoon (OAL 2:11.1 §). Oikeusaputoimiston toimistohenkilö voi ratkaista oikeusapuhakemuksia, mutta mikäli hakemuksen ratkaiseminen on tulkinnanvaraista, tulee julkisen oikeusavustajan ratkaista oikeusapuhakemus (LVO 12.2 §).

4.2 Oikeusavun kesto sekä oikeusapupäätöstä koskevat muutokset

Oikeusapu voidaan myöntää alkamaan hakemuspäivästä lukien tai edellytysten täytyessä myös taannehtivasti, mikäli kyseisessä oikeusapuasiassa on jo suoritettu tarpeellisia toimenpiteitä. Jos oikeusapuhakemus on tehty vasta sen jälkeen, kun asia on jo ratkaistu tuomioistuimessa,

oikeusapu ei koske ratkaisun antamista edeltäneitä toimenpiteitä. Oikeusapu on voimassa oikeusavun alkamisajankohdasta lähtien kaikissa oikeusasteissa, joissa asiaa käsitellään. (OAL 2:13.1 §.)

Oikeusavun saajan taloudellisten olosuhteiden muuttuessa hänen tulee ilmoittaa muutoksista asiaa käsittelevälle oikeusaputoimistolle, jotta oikeusapupäätöstä voidaan muuttaa oikeusavun saajan taloudellista tilannetta vastaavaksi. Oikeusapuasialla hoitava avustaja on kuitenkin velvollinen muistuttamaan päämiestään kyseisestä velvollisuudesta. (OAL 2:15 §.) Jos oikeusavun myöntämisedellytyksiä ei ole ollut olemassa tai ne ovat muuttuneet, oikeusaputoimisto voi muuttaa oikeusapupäätöstä tai päättää, että oikeusavun antaminen lakkaa (OAL 2:16.1 §). Päätöksestä on aina annettava tieto oikeusavun saajalle (Oikeusavun käsikirja, 55). Mikäli oikeusavun saajan omavastuuosuutta muutetaan, tulee myös päättää sovelletaanko uutta päätöstä taannehtivasti (OAL 2:16.3 §).

Mikäli oikeusapu päätetään lakkauttaa, tulee myös samalla määrätä onko oikeusapua saaneen henkilön suoritettava valtiolle korvaus saamastaan oikeusavusta. (OAL 16.3 §.) Oikeusavun lakattua julkinen oikeusavustaja voi hoitaa aloitetun toimeksiannon loppuun, vaikka oikeusavun saaja ei ole taloudellisen tilanteensa vuoksi enää oikeutettu oikeusapuun. Tässä tapauksessa oikeusavusta peritään kuitenkin täysikorvaus. (OAL 16.4 §.)

4.3 Oikeusapumaksu ja oikeusapupäätöksen sisältö

Oikeusaputoimisto perii oikeusavun hakijalta oikeusapumaksun oikeusavun myöntäessään tai toimittaessaan oikeusapupäätöstä koskevan ratkaisupyynnön tuomioistuimen ratkaistavaksi (OAL 2:12.1 §). Oikeusapumaksu on määrältään 70 euroa, ja maksua ei peritä, mikäli hakija saa oikeusapua korvauksetta (Oikeuslaitos 2012c, hakupäivä 30.10.2012). Oikeusapumaksua ei myöskään peritä tilanteissa, joissa oikeusapua myönnetään vähäisen neuvon antamiseen (OAL 2:12.2 §).

Oikeusapupäätös annetaan kirjallisena, ja siitä tulee ilmetä asia, johon oikeusapu myönnetään, hakijan taloudellinen asema, oikeusavun alkamisajankohta, oikeusavun etuudet, oikeusavun saajan mahdollinen omavastuuosuus sekä avustajan nimi (OAL 2:14§). Oikeusapupäätös

voidaan toimittaa hakijan oikeusapuhakemuksessa ilmoitettuun asiointiosoitteeseen (OAL 2:11.1 §).

4.4 Oikeusapupäätöksen saattaminen tuomioistuimeen

Oikeusapupäätös on viranomaisen tekemä hallintopäätös, minkä vuoksi viranomainen on velvollinen perustelevaan tehdyn päätöksen (HL 7:45.1 §). Perusteluvollisuus korostuu erityisesti silloin, kun tehty päätös on kielteinen, eli kun hakijalle ei myönnetä hänen hakemaansa etuutta. Perusteluiden on tarkoitus auttaa asiakasta arvioimaan haluaako hän valittaa päätöksestä. (Oikeusavun käsikirja, 53.) Mikäli oikeusavun hakija haluaa valittaa päätöksestä, oikeusaputoimisto antaa hakijalle ohjeet ratkaisupyynnön tekemiseksi. Kielteinen oikeusapupäätös ei kuitenkaan estä hakijaa hakemasta oikeusapua samassa asiassa uudelleen, mikäli uusia perusteita löytyy oikeusavun myöntämiselle. (Oikeusavun käsikirja, 52.)

Mikäli oikeusapua ei ole myönnetty hakemuksen mukaisesti, voi hakija saattaa päätöksen tuomioistuimen tutkittavaksi (ratkaisupyynnö) (OAL 4:24.1 §). Hallituksen esityksen (103/2008 vp) mukaisesti oikeusapulain 4 luvun 24 §:n 1 momenttia muutettiin vuoden 2009 joulukuussa siten, että ratkaisupyynnö on tehtävä 30 päivän kuluessa oikeusaputoimiston päätöksen tiedoksi saamisesta, kuitenkin ennen kuin pääasian ratkaisu tulee lainvoimaiseksi. Alkuperäisen säädöksen mukaan ratkaisupyynnö tuli tehdä 30 päivän kuluessa oikeusaputoimiston tekemän päätöksen tiedoksi saamisesta, mutta tuomioistuinasiassa ratkaisupyynnön tekemiseen oli kuitenkin aikaa siihen asti kunnes pääasia oli ratkaistu lainvoimaisesti, eli mahdollisesti yli 30 päivää (OAL 4:24.1 §, alkuperäinen säädös).

Ratkaisupyynnö on toimitettava kirjallisesti oikeusapupäätöksen tehneelle oikeusaputoimistolle, ja siinä on ilmoitettava oikeusapupäätös, jota ratkaisupyynnö koskee sekä miltä osin ja millä perusteella hakija on päätökseen tyytymätön (OAL 4:24.1 §). Ratkaisupyynnön voi esittää monessa eri tilanteessa, ja se voidaan tehdä kaikista oikeusaputoimiston oikeusapulain nojalla tekemistä oikeusapupäätöksistä. Ratkaisupyynnöt voivat koskea esimerkiksi avustajan määräämiseen liittyviä asioita, oikeusavun myöntämiseen liittyviä päätöksiä, oikeusapumaksua, oikeusapupäätöksen muuttamista tai oikeusavun lakkauttamista, palkkioiden ja korvausten määräämistä tai omavastuuosuuden määrää koskevia päätöksiä. (Oikeusavun käsikirja 2013, 57.)

Oikeusaputoimiston on toimitettava viipymättä ratkaisupyyntö tuomioistuimeen, jossa pääasia on käsiteltävänä. Mikäli käsittely on päättynyt tuomioistuimessa, toimitetaan ratkaisupyyntö asiaa viimeksi käsitelleeseen tuomioistuimeen. (OAL 4:24.2 §.) Ratkaisupyyntö kirjataan oikeusaputoimistossa sähköiseen järjestelmään, jonne tuomioistuimilla on myös pääsy. Ratkaisupyyntöä koskevat liitteet toimitetaan erikseen kirjallisena tuomioistuimeen. (Salo 17.10.2013, keskustelu.)

On tärkeää, että oikeusaputoimistossa tehty päätös voidaan saattaa sen tuomioistuimen tutkittavaksi, jossa pääasia on käsiteltävänä, sillä kyseisellä tuomioistuimella on näin ollen parhaat edellytykset arvioida oikeusavun tarvetta käsiteltävässä asiassa. On myös tärkeää muistaa, että tuomioistuin voi muuttaa oikeusaputoimiston tekemää oikeusapupäätöstä niin ratkaisupyynnön tehneen eduksi kuin myös vahingoksi. (Oikeusavun käsikirja 2013, 56.)

Tuomioistuimeen voidaan saattaa myös päätös, jossa oikeusaputoimisto on hylännyt oikeusapuhakemuksen. Tällaisessa tapauksessa oikeusavustajan on hakijan pyynnöstä huolehdittava välttämättömistä toimenpiteistä hakijan oikeuksien säilyttämiseksi kunnes asia on ratkaistu tuomioistuimessa. Mikäli tuomioistuin ei muuta oikeusaputoimiston päätöstä hylätystä oikeusapuhakemuksesta, hakijalta peritään korvaus suoritetuista toimenpiteistä. (OAL 5:28 §.)

4.5 Itseoikaisu

Oikeusaputoimisto voi oikaista itse tekemänsä oikeusapupäätöksen saattamatta sitä tuomioistuimeen, mikäli ratkaisupyyntö antaa siihen aihetta (OAL 4:25.1 §). Oikaisupäätöksestä on ilmoitettava heti ratkaisupyynnön tehneelle hakijalle. Oikaisupäätös voidaan toimittaa hakijan ilmoittamaan asiointiosoitteeseen. (OAL 4:25.2 §.)

Yksityisten asianajajien asiakkaiden ratkaisupyyntöjä koskevat itseoikaisut kirjataan sähköiseen järjestelmään, Romeoon, minkä jälkeen oikaistu, päivitetty oikeusapupäätös toimitetaan oikeusavun saajan yksityiselle avustajalle. Toimitustapa riippuu siitä, miten oikeusapuhakemuksessa tiedotustapa on määrätty. Toimitus voi tapahtua esimerkiksi sähköpostitse, faksilla tai postitse. Oulunseudun oikeusaputoimistossa päivitetty oikeusapupäätös

lähetetään pääasiallisesti sähköpostin liitetiedostona, minkä lisäksi myös mahdollisesti kirjallisena postitse. (Salo 17.10.2013, keskustelu.)

4.6 Muutoksenhaku ja käsittely tuomioistuimessa

Ratkaisupyyntöä koskevaan tuomioistuimen tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla pääasian yhteydessä tai, jos päätös on tehty ennen asian ratkaisemista, tulee noudattaa säädöksiä, joita valittamisesta pääasiassa on säädetty (OAL 4:26.1 §). Jos hallinto-oikeuden päätös koskee oikeusavun antamista asiassa, jota ei voida saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi, tai jota koskevasta päätöksestä valitetaan suoraan korkeimpaan hallinto-oikeuteen, saa oikeusapupäätökseen hakea muutosta vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan (OAL 4:26.2 §).

Tuomioistuimen on käsiteltävä kiireellisenä pääasiasta erillisenä ratkaistavat oikeusavun myöntämistä, muuttamista ja lakkaamista koskevat asiat. Oikeusapua koskeva asia käsitellään käräjäoikeudessa noudattaen soveltuvin osin, mitä hakemusasoiden käsittelystä säädetään, ja hallinto-oikeudessa sekä vakuutus-oikeudessa niiltä osin, mitä hallintolainkäyttölaissa säädetään. (OAL 4:27.1 §.) Jos hakija ei ole päätöstä annettaessa paikalla ja muutoksenhaku edellyttää tyytymättömyyden ilmoittamista, päätöksen antamispäivä on ilmoitettava hakijalle kirjallisesti hyvissä ajoin ennen päätöksen antamista silloin, kun asia ratkaistaan hakijan pyynnön vastaisesti (OAL 4:27.2 §).

5 RATKAISUPYYNNÖT OULUNSEUDUN JA OULUN OIKEUSAPU- TOIMISTOISSA VUOSINA 2011 – 2012

Tutkimuksen kohteena ovat Oulunseudun ja Oulun oikeusaputoimistoihin saapuneet ratkaisupyynnöt yksityisten avustajien asiakkailta vuosina 2011 – 2012. Osa ratkaisupyynnöistä on itseoikaistu oikeusaputoimistoissa, ja osa on saatettu tuomioistuinten tutkittavaksi. Tutkittavan aineiston määrä vaihtelee tapauskohtaisesti sen mukaan onko ratkaisupyyntö itseoikaistu vai saatettu tuomioistuimeen. Tuomioistuimeen saatettujen ratkaisupyyntöjen liitteeksi on esimerkiksi arkistoitu tuomioistuimen antamat päätökset, jotka tulee myös tutkia.

5.1 Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimus ratkaisupyynnöistä on tehty tilastollista tutkimusmenetelmää, systemaattista havainnointia käyttämällä. Havainnoinnin kohteeksi soveltuu aineisto, joka on tarpeeksi suuri lukumäärältään ja ominaisuuksiltaan ja joka antaa riittävästi tietoa tutkittavasta asiasta. Systemaattinen havainnointi tarkoittaa, että havainnot tehdään ennalta suunniteltuun lomakkeeseen. Havainnointiin soveltuu esimerkiksi arkistomateriaali sekä hallinnolliset päätökset. (Vilkkä 2007, 29, 30.) Oikeusaputoimistojen arkistoitujen ratkaisupyyntöjen ja niihin liittyvien materiaalien tutkiminen on ollut toimivin tapa saada tietoa yksityisten avustajien asiakkaiden tekemistä ratkaisupyynnöistä Oulun ja Oulunseudun oikeusaputoimistoihin vuosina 2011 ja 2012. Tutkimuksen kannalta havainnoinnin katsottiin olevan tehokkain tapa tutkia arkistoituja materiaaleja.

Aineiston tutkiminen on tapahtunut tutkimuksen kohteina olevissa toimistoissa. Lupa ratkaisupyyntöjen tutkimiseen on saatu Oulun ja Oulunseudun oikeusaputoimistojen johtavilta julkisilta oikeusavustajilta. Aineiston tarkastelu ja tutkiminen on tapahtunut oikeusaputoimistoissa aikavälillä 16.12 – 19.12.2013.

Havainnoinnin lisäksi tutkimuksessa on käytetty apuna toimistojen sisäisiä tilastoja. Tilastoista nähdään kuinka paljon oikeusapupäätöksiä kummatkin toimistot ovat tehneet yksityisten avustajien asiakkaille vuosina 2011 – 2012. Tilastojen avulla voidaan siis tutkia kuinka paljon

ratkaisupyynnöitä on tehty suhteessa oikeusaputoimistojen tekemiin oikeusapupäätöksiin yksityisille avustajille.

5.1.1 Havainnointilomakkeen laatiminen

Havainnointilomake on yksi vaihtoehto tutkimuksen toteuttamiseen valittavista mittareista. Mittari on väline, jolla saadaan tietoa tutkittavasta asiasta. (Vilka 2007, 14.) Havainnointilomakkeen ensimmäiseen versioon tehtiin muutamia muutoksia toimeksiantajan parannusehdotuksiin perustuen, jotta lomakkeesta tulisi helpommin ymmärrettävä. Havainnointilomake koostuu kymmenestä eri kohdasta, joihin kerätään tiedot lomakkeen ohjeistuksen mukaisesti. Lomakkeen kaikkiin kysymyksiin ei ole vastattu jokaisen ratkaisupyynnön kohdalla, sillä osa kysymyksistä koskee esimerkiksi vain itseoikaisua ja osa taas tuomioistuimeen saatettuja ratkaisupyynnöitä. Lisäksi osa kysymyksistä on täydentäviä tai tarkentavia kohtia aiempiin kysymyksiin perustuen. Havainnointilomakkeita on sama määrä kuin saapuneita ratkaisupyynnöitä, eli jokaista ratkaisupyynnöitä koskevat tiedot on kirjattu omalle lomakkeelle. Havainnointilomake löytyy liitteestä 1.

Lomake sisältää valintakysymyksiä, monivalintakysymyksen sekä avoimia kysymyksiä. Valintakysymys on kysymys, jossa voidaan valita vain yksi vaihtoehto, esimerkkinä lomakkeen kysymykset 1, 2 ja 5 koskien ratkaisupyynnön saapumisaikaa, - vuotta ja menettelyä. Monivalintakysymyksessä vastausvaihtoehdot on asetettu valmiiksi, ja niistä voidaan tarvittaessa valita useampi kuin yksi vaihtoehto. Tästä esimerkkinä lomakkeen kohta 4, jossa voi myös tarpeen tullessa selventää sanallisesti valintaa. Loput lomakkeen kysymyksistä ovat avoimia kysymyksiä, joissa vastauksen antamista rajataan mahdollisimman vähän, ja joihin vastaukset kirjataan pitemmin sanallisesti. (Vilka 2007, 67 – 68.)

Lomakkeen kaksi ensimmäistä kohtaa koskevat ratkaisupyynnön saapumisaikaa sekä vireilletulovuotta. Saapumisaikan jälkeen on myös tila ratkaisupyynnön asianumerolle, sillä mikäli myöhemmässä vaiheessa on tarpeen palata tutkimaan kyseistä ratkaisupyynnöitä, asianumeron avulla tarvittava materiaali löytyy helposti. Kyseiset kaksi ensimmäistä kohtaa ovat tärkeitä, koska tutkimuksessa on tarpeellista erottaa Oulun ja Oulunseudun toimistoihin saapuneet ratkaisupyynnöt sekä vireilletulovuodet. Tutkimuksessa otetaan huomioon toimisto- ja

vuosikohtaiset tilastot oikeusapupäätöksiä ja ratkaisupyynnöitä koskien, minkä vuoksi myös tutkittavien ratkaisupyynnöiden tulee olla niiltä osin eroteltavissa.

Lomakkeen kolmannella kysymyksellä halutaan saada tietoa siitä, minkälaiseen asiaan oikeusapua on haettu. Kysymys on tärkeä siinä mielessä, että oikeusavun myöntämiseen liittyy vahvasti asian merkittävyys. Mikäli asia on vähäinen, oikeusapua ei myönnetä. Monet ratkaisupyynnöt tehdäänkin kielteisistä oikeusapupäätöksistä, joissa asian on katsottu olevan vähäinen oikeusavun myöntämisen kannalta. Silloin, kun ratkaisupyynnö lopulta ratkaistaan itseoikaisulla tai tuomioistuimessa, on tarpeellista olla tietoa siitä, millainen asia oli kyseessä, ja mahdollisesti tehdä havaintoja, mikäli samankaltaisiin asioihin on tehty erilaiset ratkaisut. Kysymyksen avulla saadaan myös yleiskuva siitä millaisiin asioihin oikeusapua myönnetään, ja millaisiin asioihin annetaan kielteinen oikeusapupäätös.

Lomakkeen neljännellä kohdalla, eli monivalintakysymyksellä, on tarkoitus saada selville mitä kohtaa oikeusapupäätöksessä ratkaisupyynnö koskee. Kyseinen kohta vastaa suoraan tutkimuksen yhteen tutkimusongelmaan, eli kysymyksen avulla voidaan saada selville minkälaisista asioista ratkaisupyynnöitä tehdään. Monivalintakysymyksen valintakohdissa on myös tilaa lisäselvitykselle, eli tarpeen tullen voidaan lisäksi kirjata esimerkiksi oikeusaputoimiston perusteluita sille, miksi oikeusapua ei ole myönnetty tai avustajaa määrätty. Tai sitten voidaan kirjata ratkaisupyynnön tekijän perusteluita sille, miksi hän katsoo, että oikeusapupäätöstä tulisi muuttaa haluamaltaan osin.

Lomakkeen kysymykset 5-9 koskevat sitä, miten ratkaisupyynnön kanssa on menetelty. Eli onko ratkaisupyynnö itseoikaistu vai saatettu tuomioistuimen tutkittavaksi ja miten tuomioistuin on ratkaissut ratkaisupyynnön ja millä perusteilla. Osa kysymyksistä on täydentäviä kysymyksiä aiempiin kysymyksiin viitaten. Kysymyksiin kirjataan tiedot lomakkeen ohjeistuksen mukaisesti eli kaikkiin kohtiin ei tule yhdelle lomakkeelle vastausta. Kyseiset kohdat ovat tärkeitä tutkimuksen kannalta, sillä niiden perusteella voidaan vertailla tuomioistuimen antamia ratkaisuja. Lisäksi saadaan myös tietoa siitä, minkälaisia ratkaisupyynnöitä oikeusaputoimistot itseoikaisevat.

Lomakkeen viimeinen kysymys koskee ratkaisupyynnön käsittelyaikaa. Kysymys vastaa suoraan yhteen tutkimusongelmista, eli kysymyksen avulla pyritään selvittämään ratkaisupyynnön keksimääräinen käsittelyaika. Ratkaisupyynnön katsotaan tulleen vireille silloin, kun se on saapunut oikeusaputoimistoon, ja käsittelyn katsotaan olevan päättynyt sinä päivänä kun

oikeusaputoimisto tekee itseoikaisupäätöksen tai tuomioistuin antaa ratkaisunsa. Käsittelyaikaa tarkkaillaan kokonaisuudessaan ratkaisupyynnön vireilletulosta ratkaisupäivään asti. Ratkaisupyynnöt ovat oikeusaputoimistoissa yleensä käsitteillä korkeintaan muutaman päivän, koska oikeusapulain mukaan ratkaisupyyntö on toimitettava viipymättä tuomioistuimeen, mikäli itseoikaisua ei tehdä. Tämän vuoksi käsittelyaikaa ei ole tarpeellista tutkia vaiheittain.

5.1.2 Tietojen käsittely

Tietojen käsittely alkaa, kun havainnoinnilla kerätty aineisto on saatu koottua. Tietojen käsittely sisältää aineiston tarkistamisen, tietojen syöttämisen ja tallentamisen niin, että tietoja voidaan tutkia käyttäen apuna taulukko- tai tilasto-ohjelmia. (Vilka 2007, 106.) Ratkaisupyyntöjen tutkimisessa on käytetty apuna taulukko-ohjelma Exceliä. Tietojen tarkistamisen, taulukoimisen ja tallentamisen jälkeen saatuja tuloksia on tiivistetty taulukoihin, minkä lisäksi tulosten havainnollistamiseksi on laadittu kuvioita. Tutkimusongelman laadusta riippuen tuloksia on myös esitelty sanallisesti.

Tutkimuksessa on edetty vaiheittain aloittaen ensimmäisestä tutkimusongelmasta, minkä jälkeen on edetty toiseen tutkimusongelmaan ja niin edelleen. Tutkimuksen jokainen vaihe perustuu tehtyyn havainnointiin, eli havainnointilomakkeet ovat olleet perusta tutkimusongelmien selvittämiseksi. Seuraavat alaluvut vastaavat tutkimuksessa asetettuja tutkimusongelmia, ja lukujen sisällöstä käy ilmi millaisia tuloksia havainnoimalla on saatu.

5.2 Ratkaisupyyntöjen määrä

Tutkimuksen ensimmäinen tutkimusongelma koskee tehtyjen ratkaisupyyntöjen määrää. Ratkaisupyyntöjen määrän tutkiminen Oulun ja Oulunseudun oikeusaputoimistoissa vuosina 2011 ja 2012 on tapahtunut havainnoinnin avulla melko vaivattomasti. Tutkimuksessa ratkaisupyyntöjen määrä on saatu selville laskemalla toimisto- ja vuosikohtaisesti jokaista ratkaisupyyntöä koskevan havainnointilomakkeen määrät. Näin on saatu selville oikeusaputoimistoihin saapuneiden ratkaisupyyntöjen määrät tutkimusvuosina. Kappalemääriä laskettaessa toimisto- ja vuosikohtaisesti, on havainnointilomakkeen 1- ja 2- kohdat merkittäviä, sillä niiden avulla nähdään vaivattomasti aineistoa läpi käydessä minä vuonna ja mihin toimistoon kukin ratkaisupyyntö on saapunut.

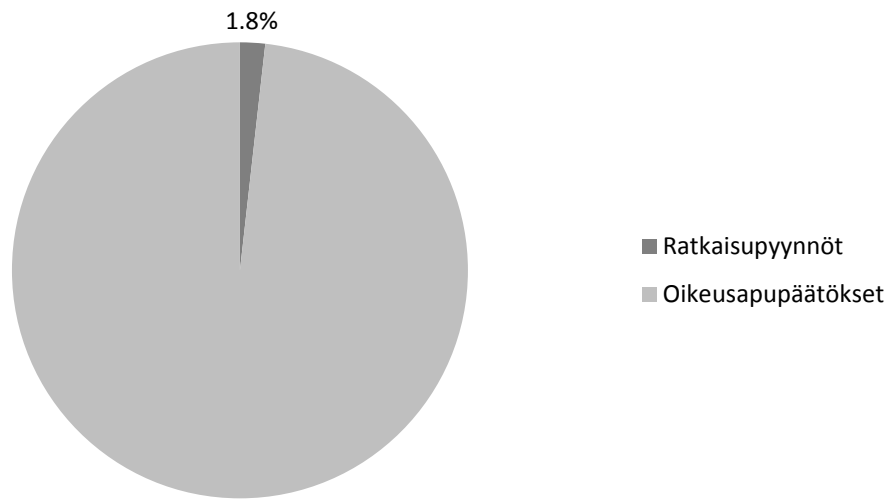
Tehtyjen ratkaisupyynnöiden määrä vaihtelee melko voimakkaasti Oulun ja Oulunseudun oikeusaputoimistoissa tutkimusvuosien aikana. Oulun oikeusaputoimistoon on saapunut huomattavasti enemmän ratkaisupyynnöitä kuin Oulunseudun oikeusaputoimistoon. Ratkaisupyynnöiden määrä vaihtelee myös jonkin verran tutkittavalla aikavälillä vuosina 2011 ja 2012. Tutkimusvuosina oikeusaputoimistoihin on saapunut yhteensä 62 ratkaisupyynnöitä yksityisten asianajajien asiakkailta.

Ratkaisupyynnöiden määriä verrattaessa on myös hyvä ottaa huomioon oikeusaputoimistoissa tehtyjen oikeusapupäätösten määrät yksityisille asianajajille, jolloin saadaan selville kuinka paljon ratkaisupyynnöitä on saapunut suhteessa tehtyihin oikeusapupäätöksiin. Oulunseudun oikeusaputoimistossa on tehty vuonna 2011 242 oikeusapupäätöstä yksityisille asianajajille, ja vuonna 2012 532, eli yhteensä 774 oikeusapupäätöstä (Romeo, sisäiset tilastot 2011, 2012, hakupäivä 16.12.2013).

TAULUKKO 1. Saapuneiden ratkaisupyynnöiden määrä suhteessa tehtyihin oikeusapupäätöksiin yksityisille avustajille Oulunseudun oikeusaputoimistossa vuosina 2011–2012

Vuosi	Oikeusapupäätökset (kpl)	Ratkaisupyynnöt (kpl)	%
2011	242	3	1,24
2012	532	11	2,07
Yhteensä	774	14	1,8

Oulunseudun oikeusaputoimistoon on saapunut vuonna 2011 vain kolme ratkaisupyynnöitä ja vuonna 2012 11, eli yhteensä 14 ratkaisupyynnöitä. Ratkaisupyynnöiden määrä suhteessa tehtyihin oikeusapupäätöksiin vuosina 2011 ja 2012 on ollut 1,8 %. Ratkaisupyynnöiden osuutta tehdyistä oikeusapupäätöksistä kuvaa alla oleva ympyräkaavio.



KUVIO 1. Ratkaisupyynnöjen määrä (n = 14) tehdyistä oikeusapupäätöksistä yksityisille avustajille (n = 774) Oulunseudun oikeusaputoimistossa vuosina 2011–2012

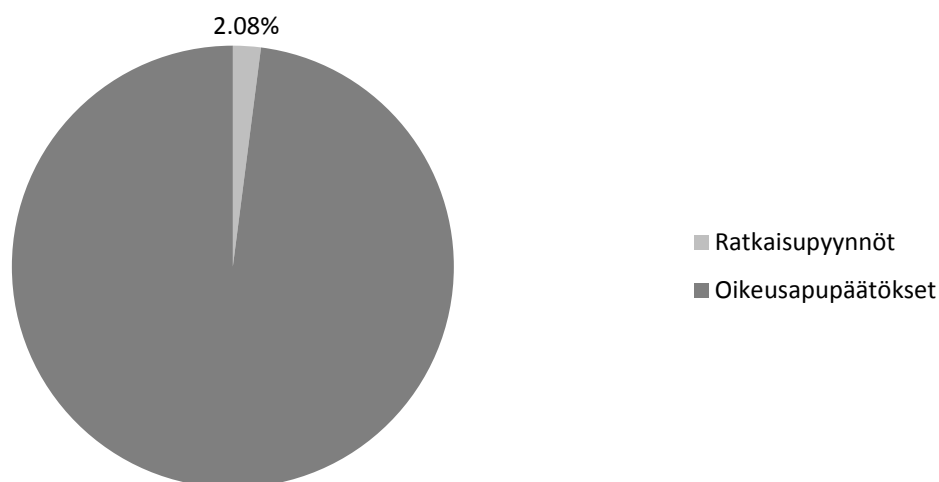
Oulunseudun oikeusaputoimistossa ei ollut saatavilla aineistoa ihan kaikista ratkaisupyynnöistä, minkä vuoksi tarkempaa tietoa yhteensä neljästä ratkaisupyynnöstä tutkimukseen kohdistuneilta vuosilta ei ole saatavilla. Tämän vuoksi muita tutkimusongelmia tarkasteltaessa Oulunseudun oikeusaputoimistoon saapuneista ratkaisupyynnöistä jätetään kyseiset neljä ratkaisupyynnöä huomioimatta.

Oulun oikeusaputoimistoon on saapunut vuonna 2011 20 ratkaisupyynnöä ja vuonna 2012 28, eli yhteensä 48 ratkaisupyynnöä. Saadun oikeusaputoimistoja koskevan sisäisen tilaston mukaan Oulun oikeusaputoimistoon on saapunut yhteensä 46 ratkaisupyynnöä vuosina 2011 ja 2012, mutta havainnoinnin tuloksena ratkaisupyynnöjä löytyi kuitenkin yhteensä 48. Tilastojen mukaan Oulun oikeusaputoimistossa on tehty 1217 oikeusapupäätöstä yksityisille asianajajille vuonna 2011, ja vuonna 2012 1092, eli yhteensä 2309 oikeusapupäätöstä. (Romeo, sisäiset tilastot 2011,2012, hakupäivä 16.12.2013.)

TAULUKKO 2. Saapuneiden ratkaisupyyntöjen määrä suhteessa yksityisille avustajille tehtyihin oikeusapupäätöksiin Oulun oikeusaputoimistossa vuosina 2011–2012

Vuosi	Oikeusapupäätökset (kpl)	Ratkaisupyynnot (kpl)	%
2011	1217	20	1,64
2012	1092	28	2,56
Yhteensä	2309	48	2,08

Niin kuin aiemmin jo taulukossa 1 tuotiin esille, Oulunseudun oikeusaputoimistossa on tehty yksityisten avustajien asiakkaille 242 oikeusapupäätöstä vuonna 2011 ja 532 päätöstä vuonna 2012. Oulun oikeusaputoimistossa on tehty huomattavasti enemmän oikeusapupäätöksiä yksityisille asianajajille tutkimuksen kohteena olevina vuosina kuin Oulunseudun oikeusaputoimistossa. Tämä tulee huomioida myös ratkaisupyyntöjen määriä tarkastellessa, sillä Oulun oikeusaputoimistoon on myös näin ollen saapunut enemmän ratkaisupyyntöjä. Alla oleva kuvio havainnollistaa Oulun oikeusaputoimistoon saapuneiden ratkaisupyyntöjen määrän suhteen siellä tehtyihin oikeusapupäätöksiin yksityisille avustajille.



KUVIO 2. Ratkaisupyyntöjen määrä ($n = 48$) tehdyistä oikeusapupäätöksistä yksityisille avustajille ($n = 2309$) Oulun oikeusaputoimistossa vuosina 2011–2012

Taulukot ja kaaviot havainnollistavat selkeästi, että ratkaisupyyntöjä on tehty hyvin pienestä osasta tehdyistä oikeusapupäätöksistä. Molemmissa toimistoissa ratkaisupyyntöjen määrä

tehdystä oikeusapupäätöksistä yksityisten avustajien asiakkaille on ollut kahden prosentin tuntumassa tutkimusvuosien ajalta.

5.3 Ratkaisupyynnön sisältö

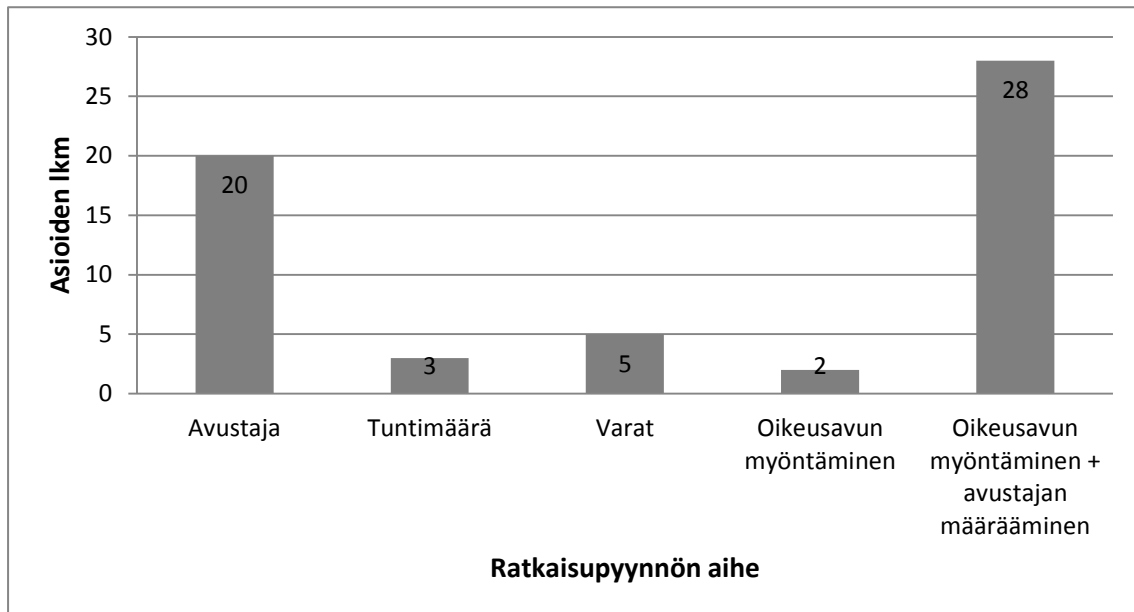
Tutkimuksen toinen tutkimusongelma käsittelee ratkaisupyynnön aihetta, eli mitä kohtaa oikeusapupäätöksessä ratkaisupyynnö koskee. Tutkimuksen kannalta ratkaisupyynnön sisällöllä ei ole merkittävää yhteyttä tutkimusvuosiin taikka tutkimuksen kohteena oleviin oikeusaputoimistoihin, minkä vuoksi ratkaisupyynnöjen aiheita ei ole tutkittu vuosi- tai toimistokohtaisesti.

Tutkimusongelman selvittämistä tukee havainnointilomakkeen kohta 4, josta käy ilmi mitä ratkaisupyynnö koskee. Tutkimusongelman selvittämiseksi on käytetty apuna taulukko- ohjelma Exceliä, johon on syötetty havainnointilomakkeen antamat vaihtoehdot kohdasta 4. Lomakkeen 4. kohdan tiedot on syötetty Excel- taulukkoon. Taulukko- ohjelmaa käyttämällä on saatu selkeämpi kuva siitä, mistä kohdista oikeusapupäätöksissä tehdään eniten ratkaisupyynnöjä ja mistä kohdista ei juuri lainkaan. Alla oleviin taulukkoon ja kuvioon on koottu asiat, joita ratkaisupyynnöt koskevat.

TAULUKKO 3. Mitä asiaa/asioita oikeusapupäätöksessä ratkaisupyynnöt koskevat

Asia	Määrä (kpl)	%
Avustajan määrääminen	20	34,5
Myönnetty oikeusavun tuntimäärä	3	5,2
Käyttövara/perusomavastuu/lisäomavastuu	5	8,6
Muu, oikeusavun myöntäminen	2	3,4
Avustajan määrääminen + oikeusavun myöntäminen	28	48,3
Yhteensä	58	100

Havainnointilomakkeen kohdan 4 antama vaihtoehto ”Muu, mitä?” on kirjattu yllä olevaan taulukkoon oikeusavun myöntämisenä. Johtuen siitä, että kohdan ”Muu, mitä?” ratkaisupyynnöt koskivat kaikki oikeusavun myöntämistä. Uutena kohtana on lisätty ”Avustajan määrääminen + oikeusavun myöntäminen”, sillä suurin osa ratkaisupyynnöistä koski sekä avustajan määräämistä että oikeusavun myöntämistä. Tulosten havainnollistamiseksi ja selkeyden luomiseksi on ollut tarpeellista yhdistää kyseiset kaksi asiaa yhdeksi ratkaisupyynnön uudeksi aiheeksi.



KUVIO 3. Ratkaisupyynnöjen (n = 58) aiheiden lukumäärät oikeusaputoimistoissa vuosina 2011–2012

Kuten alaluvussa 5.2 todettiin, ratkaisupyynnöjen aiheiden tutkimisessa on otettu huomioon 58 ratkaisupyynnöä niiden kokonaismäärästä (62). Tutkimuksen ulkopuolelle jäi Oulunseudun oikeusaputoimistoon saapuneet neljä ratkaisupyynnöä, joista ei ollut aineistoa saatavilla. Tulosten mukaan suurin osa tehdyistä ratkaisupyynnöistä on koskenut avustajan määräämistä sekä oikeusavun myöntämistä. Tehdyistä ratkaisupyynnöistä 34,5 % on koskenut pelkästään avustajan määräämistä, kun taas 3,4 % tehdyistä ratkaisupyynnöistä on koskenut vain oikeusavun myöntämistä. Mikäli ratkaisupyynnö on tehty oikeusavun myöntämistä koskien, se tarkoittaa, että oikeusavun hakijalle on tehty kielteinen oikeusapupäätös, eli oikeusapua ei ole myönnetty lainkaan. Suurin osa eli 48,3 % tehdyistä ratkaisupyynnöistä on koskenut sekä avustajan määräämistä että oikeusavun myöntämistä, mikä tarkoittaa, että oikeusavun hakijat ovat saaneet kielteisen oikeusapupäätöksen, johon haluavat hakea muutosta niin oikeusavun myöntämisen

kuin avustajankin osalta. Noin puolet ratkaisupyynnöistä on siis tehty kielteisistä oikeusapupäätöksistä.

Oikeusaputoimistot ovat antaneet kielteisiä oikeusapupäätöksiä yksityisten avustajien asiakkaiden asioihin, joiden on katsottu olevan yksinkertaisia ja joilla on vähäinen merkitys oikeusavun saamisen kannalta. Tällaisia asioista ovat olleet esimerkiksi hakemusasiat, valitusasiat, yksinkertaiset rikosasiat, kuten näpistys ja varkaus sekä ulkoprosessuaaliset eli tuomioistuimen ulkopuoliset asiat. Ulkoprosessuaalisia asioita voivat olla myös tapaukset, joita käsitellään mahdollisesti tulevaisuudessa tuomioistuimessa, mutta joita ei ole vielä saatettu sinne. Ulkoprosessuaalisissa asioissa lähtökohtaisesti oikeusapua antavat julkiset oikeusavustajat, minkä vuoksi oikeusapua ei yleensä myönnetä yksityisten avustajien asiakkaille tuomioistuimen ulkopuolisissa asioissa (Oikeusavun käsikirja 2013, 47).

Avustajaa ei ole määrätty, mikäli oikeusavun saajan on katsottu selviävän oikeudellisesta asiastaan ilman avustajaa esimerkiksi asian yksinkertaisuuden tai mahdollisen vähäisen rangaistusseuraamuksen vuoksi. Tällaisia asioita ovat olleet esimerkiksi yksinkertaiset rikosasiat kuten varkaudet, rattijuopumukset, huumausainerikokset, kunnianloukkaukset ja pahoinpitelyt. Ratkaisupyynnöt avustajan määräämisestä voivat koskea monesti myös edunvalvojan sijaisuutta. Tällaisessa tilanteessa oikeusavun hakijalle toimii edunvalvojana henkilö, joka on ammatiltaan avustaja, ja jonka tarkoituksena on toimia oikeusavun saajalle niin edunvalvojana kuin avustajana. Oikeusaputoimistot ovat näissä tapauksissa katsoneet edunvalvojan olevan esteellinen toimimaan myös päämiehensä avustajana.

Myönnettyä oikeusavun tuntimäärää koskevia ratkaisupyynnöitä on tehty 5,2 % kaikista tutkimusvuosina tehdyistä ratkaisupyynnöistä. Kaikissa näissä kolmessa tapauksessa myönnettyä oikeusavun tuntimäärää oli rajattu asian laadusta riippuen. Tuoreen korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen (KKO 2012:15) mukaan oikeusaputoimistoilla ei ole kuitenkaan oikeutta rajata oikeusapupäätöksessä myönnettävää oikeusapua alle 80 tuntiin, minkä vuoksi oikeusapupäätökset muutettiin tuntimäärää koskien oikeusavun hakijan eduksi.

Oikeusavun hakijan varoja koskien on tehty viisi ratkaisupyynnöitä, mikä on 8,6 % kaikista tehdyistä ratkaisupyynnöistä. Näistä kolme ratkaisupyynnöitä koski lisäomavastuuta, yksi käyttövaroja ja yksi kaikkea kolmea eli käyttövaraa, lisäomavastuuta sekä perusomavastuuta. Ratkaisupyynnöt lisäomavastuusuutta koskien on tehty osittain siitä syystä, että oikeusavun

hakija ei ollut tietoinen siitä, että myös varallisuus kuten kiinteistöt, talletukset ja osakkeet, voivat saattaa hakijan lisäomavastuuseen. Osa ratkaisupyynnöistä hakijan varoja koskien on myös tehty siitä syystä, että hakija ei ole toimittanut oikeusavun hakuhetkellä kaikkia tarvittavia selvityksiä varoistaan ja veloistaan. Tällöin oikeusaputoimisto on myöntänyt oikeusapua saamiensa tietojensa mukaisesti. Mikäli oikeusavun hakija kykenee lisäselvitysten avulla osoittamaan muutoksen varallisuudessaan, voidaan oikeusapupäätöstä muuttaa.

5.4 Miten ratkaisupyyntö on ratkaistu

Tutkimuksen kolmannessa tutkimusongelmassa tarkastellaan onko ratkaisupyynnöt oikaistu itse toimistossa vai ratkaistu tuomioistuimessa, ja onko samankaltaisiin ratkaisupyyntöihin annettu erilaisia ratkaisuja. Mikäli oikeusapua ei ole myönnetty hakemuksen mukaisesti, hakija voi saattaa päätöksen tuomioistuimen tutkittavaksi (ratkaisupyyntö) (OAL 4:24.1 §). Oikeusaputoimisto voi kuitenkin oikaista itse tekemänsä oikeusapupäätöksen saattamatta sitä tuomioistuimeen, mikäli ratkaisupyyntö antaa siihen aihetta (OAL 4:25.1 §).

Tutkimusongelmaan on haettu vastausta havainnointilomakkeen kohtien 5 – 9 avulla. Oulun ja Oulunseudun oikeusaputoimistot ovat itseoikaisseet osan tekemistään päätöksistä vuosina 2011 ja 2012 perustuen ratkaisupyynnöistä ilmeneviin lisäselvityksiin. Osa saapuneista ratkaisupyynnöistä on taas saatettu tuomioistuinten ratkaistavaksi, sillä näissä tapauksissa oikeusaputoimistot eivät ole nähneet perusteita mennä muuttamaan tekemiänsä oikeusapupäätöksiään.

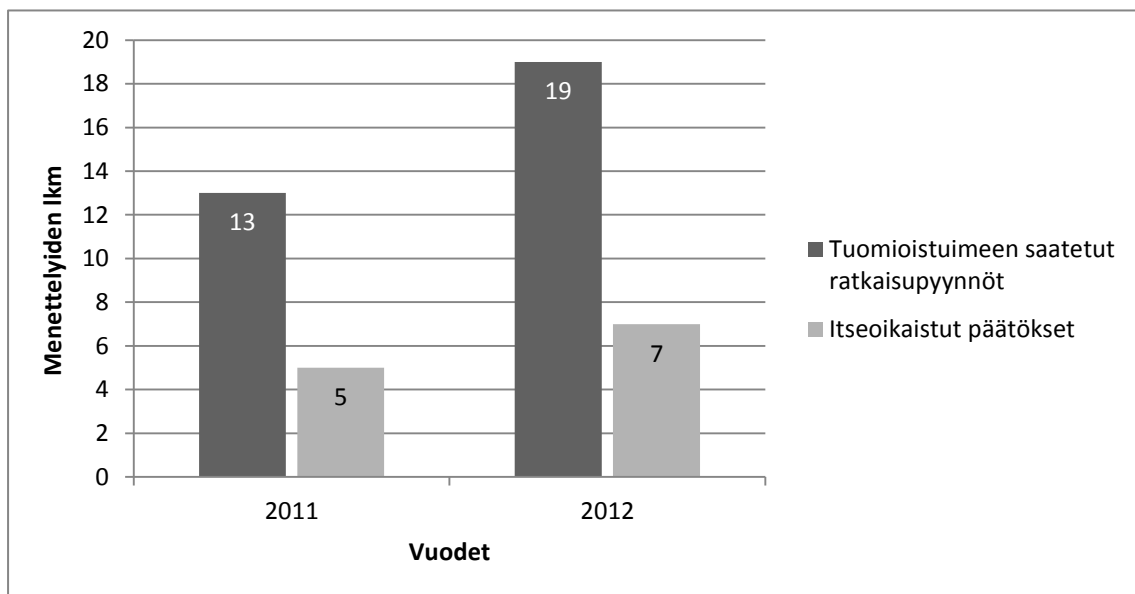
Tutkimusongelman selvittämiseksi, ratkaisupyyntöjen sisältöä koskien, ratkaisupyyntöjä ei ole tarpeellista tutkia toimisto- tai vuosikohtaisesti. Oulunseudun oikeusaputoimistossa ratkaisupyyntöjen määrä on melko vähäinen, minkä vuoksi vertailua on saatu enemmän aikaan, kun toimistoihin saapuneet ratkaisupyynnöt on tutkittu sisällöltään keskenään. Itseoikaistujen päätösten ja tuomioistuimeen saatettujen ratkaisupyyntöjen määrää tutkitaan kuitenkin toimisto- ja vuosikohtaisesti, jotta nähdään miten ratkaisupyyntöjä koskevat menettelytavat jakautuvat toimistoissa tutkimusvuosien aikana.

Tutkimusongelman selvittämiseksi on ollut erittäin tärkeää ottaa huomioon millaiseen asiaan oikeusapua on haettu. Tuomioistuimen tai oikeusaputoimiston käsitellessä ratkaisupyyntöä

arvioidaan hakijan oikeudellisen ongelman merkittävyys esimerkiksi oikeusavun saannin tai avustajan määräämisen kannalta. Tuomioistuimeen saatetut ratkaisupyynnöt on tutkittu erillään itseoikaistuisista ratkaisupyynnöistä, ja tutkimuksen ja tulosten selvyiden vuoksi ratkaisupyynnöt on luokiteltu asioittain, eli sen perusteella mihin asiaan oikeusapua on haettu. Näin on voitu tutkia onko samankaltaisiin asioihin annettu erilaisia ratkaisuja.

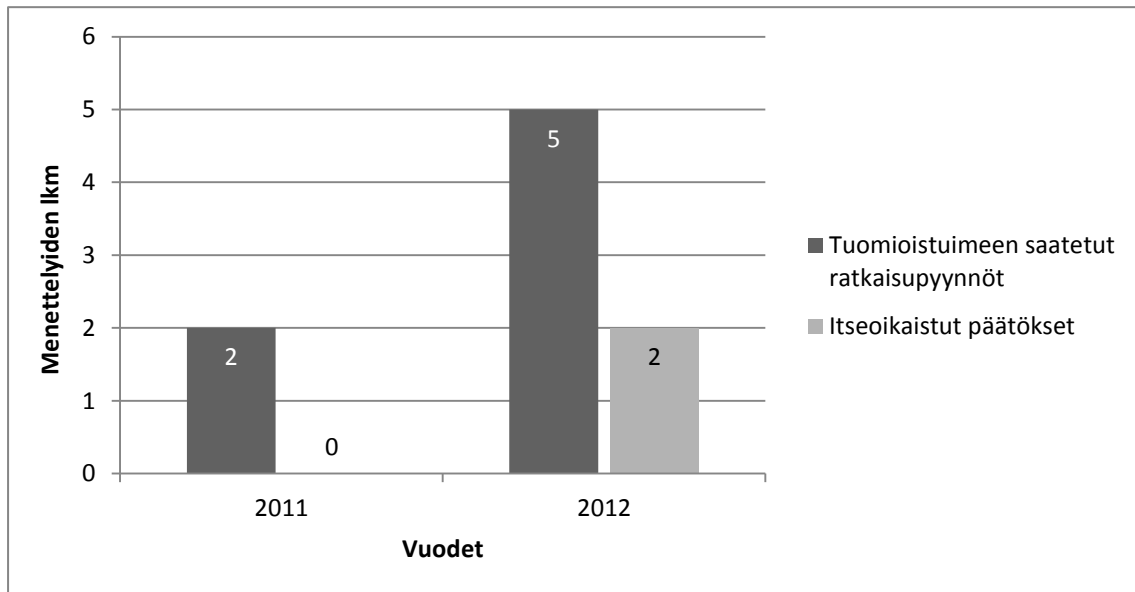
5.4.1 Ratkaisupyynnömenettelyiden määrät

Tämän alaluvun tarkoitus on tiivistää ja havainnollistaa tehtyjen itseoikaisujen sekä tuomioistuimeen saatettujen ratkaisupyynnöiden määrät toimisto- ja vuosikohtaisesti, jolloin nähdään miten ratkaisupyynnöjä koskevat menettelytavat ovat jakautuneet toimistoissa tutkimusvuosien aikana. Tuomioistuimeen saatetuista ratkaisupyynnöistä tutkimuksen ulkopuolelle on jäänyt yhteensä viisi ratkaisupyynnöä. Neljään ei ollut ratkaisua löydettävissä, ja yksi ratkaisupyynnö oli tehty liian myöhään. Tästä johtuen tutkimuksessa tarkasteltavia tuomioistuimeen saatettuja ratkaisupyynnöjä on toimistoissa yhteensä 39. Itseoikaisupäätöksiä on tehty 14, eli ratkaisupyynnömenettelyiden yhteismäärä on 53.



KUVIO 4. Oulun oikeusaputoimistossa ratkaisupyynnömenettelyiden määrät (n = 44) vuosina 2011–2012

Oulun oikeusaputoimistossa tuomioistuimiin saatettiin 13 ratkaisupyyntöä vuonna 2011 ja 19 ratkaisupyyntöä vuonna 2012. Itseoikaispäätöksiä tehtiin vuonna 2011 viisi kappaletta, ja vuonna 2012 hieman enemmän eli seitsemän kappaletta.



KUVIO 5. Oulunseudun oikeusaputoimistossa ratkaisupyyntömenettelyiden määrät (n = 9) vuosina 2011–2012

Oulunseudun oikeusaputoimistoon on saapunut ratkaisupyyntöjä vähemmän kuin Oulun oikeusaputoimistoon, sillä myös oikeusapupäätöksiä on tehty yksityisten avustajien asiakkaille vähemmän kuin Oulun oikeusaputoimistossa, minkä vuoksi myös ratkaisupyyntömenettelyitä on vähemmän. Tuomioistuimeen on saatettu kaksi ratkaisupyyntöä vuonna 2011, ja vuonna 2012 viisi ratkaisupyyntöä. Päätöksiä on itseoikaistu vuonna 2012 kaksi kappaletta, mutta vuonna 2011 itseoikaispäätöksiä ei ole tehty.

Tutkimuksen kohteina olevissa toimistoissa tutkimusvuosien ajalla on siis saatettu tuomioistuimeen yhteensä 39 ratkaisupyyntöä. Itseoikaispäätöksiä on tehty yhteensä 14. Oikeusaputoimistot ovat siis saattaneet ratkaisupyyntöjä tuomioistuinten ratkaistavaksi useammin kuin itseoikaisseet tekemänsä päätökset. Tuomioistuimeen saatettujen ratkaisupyyntöjen ja itseoikaistujen päätösten tutkiminen perustuu seuraavissa alaluvuissa ratkaisumenettelyiden sisältöön.

5.4.2 Itseoikaistut oikeusapupäätökset

Aiempaan alalukuun 5.4.1 viitaten itseoikaistuja päätöksiä on tehty Oulun ja Oulunseudun oikeusaputoimistoissa yhteensä 14 tutkimuksen kohdevuosien aikana. Asioita, joihin oikeusapua on haettu, ei ole tarpeellista luokitella niin kuin tuomioistuimeen saatetuissa asioissa, sillä tapauksia on pienempi määrä ja suurin osa on yksinkertaisia rikosasioista, minkä lisäksi joukossa on muutamia tapauksia, joissa oikeusavun katsottiin olevan tarpeen kantelun tai lausuman antamisessa. Ratkaisupyynnöt on tehty avustajan määräämistä ja/tai oikeusavun myöntämistä koskien, ja lisäksi yksi ratkaisupyynnö on tehty koskien lisäomavastuuta.

Itseoikaistusta päätöksistä ei löytynyt tapauksia, jotka olisivat olleet samankaltaisia tuomioistuimeen saatettujen tapausten kanssa, vaan toimistot ovat oikaisseet tekemänsä päätökset selvissä tapauksissa, joissa oikaisu perustuu ratkaisupyynnöissä esitettyihin lisäselvityksiin. Esimerkiksi kantelun tekemiseen on tehty itseoikaisupäätös, sillä kantelu koskee monimutkaisempaa asiaa konkurssipesän hoitajaa koskien, josta hakijan ei voitu olettaa selviävän yksin etunsa varmistamiseksi. Yksinkertaisissa rikosasioissa kuten kavalluksessa, pahoinpitelyssä sekä varkaudessa on päädytty itseoikaisuun, sillä tapaukset ovat joko vaatineet henkilötodistelua, tai hakija on ollut vankilassa taikka muuten estynyt valvomaan omaa etuaan esimerkiksi kehitysvamman ja puheen vaikean ymmärrettävyyden vuoksi. Lisäomavastuuta koskeva itseoikaisu on tehty perustuen hakijan toimittamaan selvitykseen varallisuuteen kohdistuvasta velasta. Ratkaisupyynnön tekemiseltä ja itseoikaisulta olisi siis vältytty mikäli hakija olisi toimittanut kaikki tarvittavat selvitykset jo oikeusavun hakemisvaiheessa. Eli ”laiskuus” oikeusavun hakuhetkellä voi vaikuttaa tehtyjen ratkaisupyynnöiden määrään, sillä oikeusavun hakija vaivautuu tekemään kunnon selvitykset tilanteestaan vasta ratkaisupyynnöivaiheessa, mikäli hänelle ei ole myönnetty oikeusapua haluamallaan tavalla.

5.4.3 Tuomioistuimeen saatetut ratkaisupyynnöt

Tuomioistuimeen saatetut ratkaisupyynnöt on luokiteltu tässä tutkimuksessa ajoneuvo- ja liikenne rikoksiin (myös rattijuopumukset), hakemus- ja valitusasioihin, yksinkertaisiin rikosasioihin sekä muihin asioihin. Luokitukset perustuvat asioihin, joihin oikeusapua on haettu. Tuomioistuimet perustavat ratkaisunsa oikeusapua haettavan asian merkittävyyteen, minkä vuoksi asioiden luokittelu on tärkeää. Aiempaan alalukuun 5.4.1 viitaten tuomioistuimeen

saatetuista ratkaisupyynnöistä tutkimuksen ulkopuolelle on jäänyt yhteensä viisi ratkaisupyynnöä. Neljään ei ollut ratkaisua löydettävissä, ja yksi ratkaisupyynnö oli tehty liian myöhään Oulun oikeusaputoimistoon, eli myöhemmin kuin 30 päivää oikeusaputoimiston tekemän päätöksen tiedoksisaamisesta. Tästä johtuen tutkimuksessa tarkasteltavia tuomioistuimeen saatettuja ratkaisupyynnöitä on 39. Itseoikaispäätöksiä on tehty 14, eli ratkaisupyynnömenettelyiden yhteismäärä on 53. Eli edellä mainitut viisi ratkaisupyynnöä ovat jääneet tutkimusongelman tarkastelun ulkopuolelle.

TAULUKKO 4. Oulunseudun ja Oulun oikeusaputoimistojen vuosina 2011–2012 tuomioistuimeen saattamat ratkaisupyynnöt asialuokittain

Asia	Määrä	%
Ajoneuvo- ja liikenne rikokset (myös rattijuopumukset)	6	15,4
Hakemus- ja valitusasiat	9	23,1
Yksinkertaiset rikosasiat	21	53,8
Muut asiat	3	7,7
Yhteensä	39	100

Suurin osa, yli 50 %, tuomioistuimeen saatetuista ratkaisupyynnöistä on liittynyt yksinkertaisiin rikosasioihin. Yksinkertaiset rikosasiat sisältävät pahoinpitelyitä, petoksia, varkauksia, näpistyksiä, kunnianloukkauksia sekä huumausainerikoksia. Hakemus- ja valitusasioihin liittyviä ratkaisupyynnöitä on saatettu tuomioistuimeen vajaat 10 kappaletta. Ajoneuvo- ja liikenne rikoksiin sekä muihin asioihin liittyviä ratkaisupyynnöitä on saatettu tuomioistuimiin muutamia. Ajoneuvo- ja liikenne rikokset sisältävät myös rattijuopumukset sekä törkeät rattijuopumukset. Luokkaan ”muut asiat”, yhteensä kolme, oli lapsen elatusapua, ositusta ja kiinteistökaupan purkua koskevat asiat.

Ajoneuvo- ja liikenne rikoksia koskevat ratkaisupyynnöt on tehty oikeusavun myöntämistä ja/tai avustajan määräämistä koskien. Ajoneuvo- ja liikenne rikokset sisältävät kolme ratkaisupyynnöä koskien kulkuneuvon kuljettamista oikeudetta. Kahdessa tapauksessa tuomioistuin on pidättänyt oikeusaputoimiston päätökset, eli oikeusapua ei oltu myönnetty eikä avustajaa määrätty. Tuomioistuin on perustellut päätöstään asian yksinkertaisuudella tai

vähäisellä rangaistusseuraamuksella. Yhdessä tapauksessa tuomioistuin on muuttanut oikeusaputoimiston päätöstä ja määrännyt hakijalle avustajan, koska rangaistusvaatimuksena oli ehdoton vankeusrangaistus. Sen vuoksi avustajan määrääminen katsottiin tarpeelliseksi.

Loput tapauksista koskevat rattijuopumuksia sekä törkeää rattijuopumusta. Törkeää rattijuopumusta koskevassa tapauksessa tuomioistuin on määrännyt ratkaisupyynnön mukaisesti hakijalle avustajan, koska rangaistuksena oli mahdollisesti ehdoton vankeusrangaistus. Rattijuopumuksia koskevissa tapauksissa tuomioistuin oli pysyttänyt oikeusaputoimiston päätöksen toisessa tapauksessa, ja toisessa taas määrännyt avustajan hakijalle ratkaisupyynnön mukaisesti. Tämä johtui siitä, että toinen asia oli vasta esitutkintavaiheessa, jolloin hakijan hakemus oikeusavusta oli ennenaikainen. Toisessa rattijuopumusta koskevassa tapauksessa asian ei katsottu olevan vähäpätöinen, sillä syytetylle vaadittiin esimerkiksi rangaistuksen tuomitsematta jättämistä.

Oikeusapua ei myönnetä yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävään hakemusasiaan, ellei siihen ole erityisen painavia syitä (OAL 1:6.2 § 1 – kohta). Tämän vuoksi oikeusaputoimistotkaan eivät ole myöntäneet suurimpaan osaan hakemusasioista oikeusapua. Ratkaisupyynnöjä on tehty hakemusasioissa oikeusavun myöntämiseen, avustajan määräämiseen sekä hakijan varoihin liittyen.

Kuten taulukosta 4 nähdään, **hakemus- ja valitusasioita** oli yhteensä yhdeksän. Näistä viidessä tuomioistuimeen saatetuista hakemusasioista koskevista ratkaisupyynnöistä tuomioistuin on pysyttänyt oikeusaputoimistojen päätökset muutoksitta, koska asiat eivät ole olleet tuomioistuinasioista, tai ne ovat olleet yksinkertaisia hakemusasioita. Avustajan tai oikeusavun myöntämisen katsottiin olevan tarpeetonta asiasta mahdollisesti koituvaan hyötyyn nähden. Lisäksi yhdessä tapauksessa näistä tuomioistuin pysytti oikeusaputoimiston päätöksen ratkaisupyynnön koskiessa hakijan varoja, sillä osakkeiden katsotaan oikeusapulain mukaisesti olevan varallisuutta. Neljässä tapauksessa tuomioistuimet ovat muuttaneet oikeusaputoimistojen päätöstä, koska valitusten/hakemusten tekemisellä asiantuntevaa apua käyttäen on katsottu olevan suuri merkitys hakijan kannalta. Painavia syitä oikeusavun myöntämiselle ja avustajan määräämiselle on esimerkiksi katsottu olevan valituksen vaikutus velkajärjestelyyn sekä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämisen merkitys hakijan kannalta.

Huomiota kiinnittävä tapaus kyseisen tutkimusongelman kannalta on oikaisuvaatimuksen tekeminen viisumia koskevassa asiassa. Tapaus on luokiteltu **hakemus- ja valitusasioihin**, koska kyseessä on asiakirjan laatimista koskeva toimenpide. Lisäksi tapaus sisältyy aiemmin mainittuihin viiteen tapaukseen, joissa tuomioistuin on pysyttänyt oikeusaputoimiston tekemät oikeusapupäätökset. Kyseinen tapaus muistuttaa paljolti tutkimusvuosien ulkopuolella olevaa toista tapausta, jossa on päädytty eri ratkaisuun. Oikeusapua ei ole myönnetty eikä avustajaa määrätty ulkomaalaistaustaiselle henkilölle viisumiasianssa, sillä asia ei ole ollut tuomioistuinasia ja hakijalla ei ole ollut oikeusapulain mukaista asuinpaikkaa Suomessa tai EU:n jäsenvaltiossa. Tämän vuoksi hakijalla ei katsottu olevan edellytyksiä oikeusavun myöntämiselle. Tapausta koskevassa ratkaisupyynnössä on viitattu samankaltaiseen tapaukseen, jossa oikeusaputoimisto on tehnyt myönteisen oikeusapupäätöksen. Viittaaminen samankaltaiseen tapaukseen eri ratkaisulla ei vaikuttanut tuomioistuimen päätökseen. Tuomioistuin siis pysytti oikeusaputoimiston tekemän kielteisen oikeusapupäätöksen.

Tuomioistuimet ovat pysyttäneet suurimman osan **yksinkertaisia rikosasioita** koskevat oikeusaputoimistojen tekemät oikeusapupäätökset muutoksitta. Perusteluina on ollut rikosasioiden yksinkertaisuus, vähäinen rangaistusseuraamus tai ennenaikainen hakemus, eli asia ei ole vielä edennyt esitutkintavaiheesta tuomioistuinasiksi. Tällaisia tapauksia olivat muun muassa osa huumausainerikoksista ja varkauksista. Tapaukset, joissa tuomioistuimet muuttivat oikeusaputoimistojen tekemiä päätöksiä, olivat tuomioistuimen mukaan hakijan kannalta merkittäviä asioita esimerkiksi rangaistusseuraamuksen ollessa epäselvä, hakijan kiistäessä syyllisyytensä, jolloin tapaus vaati todistelua, ja myös asian ollessa suuressa merkityksessä hakijalle esimerkiksi epäilyjen kohdistuessa omien lapsien pahoinpitelyyn.

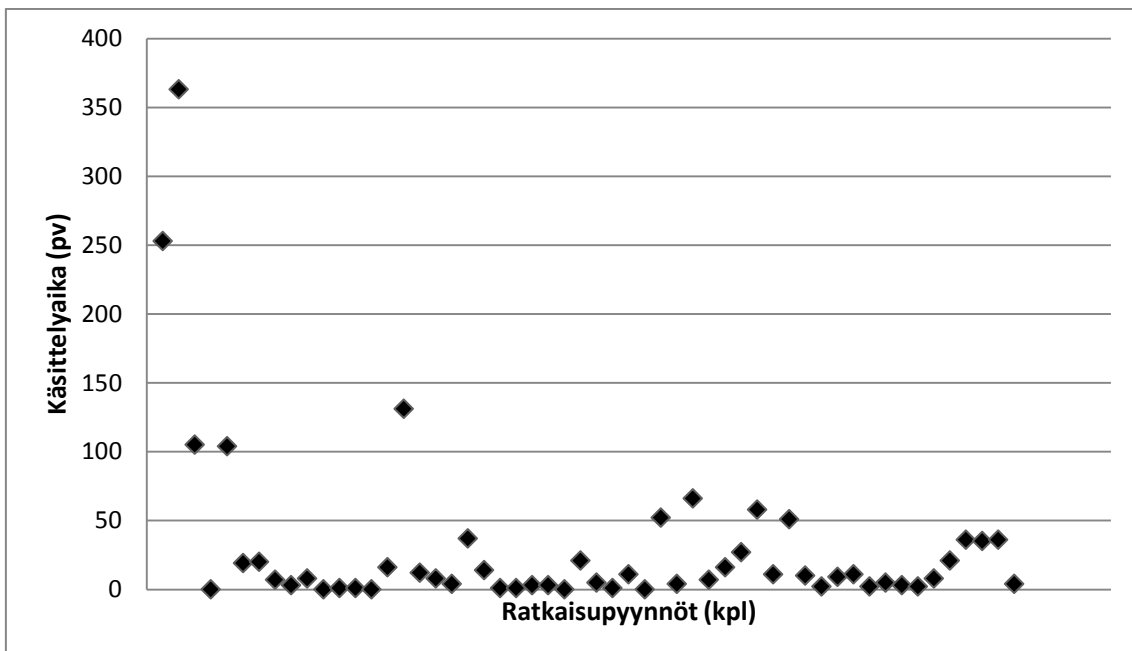
Tuomioistuimet ovat pysyttäneet oikeusaputoimiston tekemät päätökset muutoksitta ratkaistessaan ”Muut asiat”- luokitteluun kuuluvat ratkaisupyynnöt. Tuomioistuinten ratkaisut perustuivat oikeusapulakiin sekä valtioneuvoston asetukseen siltä osin, mitä hakijan käyttövaroista sekä varallisuudesta on säädetty.

5.5 Keskimääräinen käsittelyaika

Tutkimuksen neljäs ja viimeinen tutkimusongelma koskee ratkaisupyynnöiden keskimääräistä käsittelyaikaa. Tutkimuksen kannalta ratkaisupyynnön keskimääräisellä käsittelyajalla ei ole

merkittävää yhteyttä tutkimuksen kohteena oleviin vuosiin taikka oikeusaputoimistoihin, minkä vuoksi keskimääräistä käsittelyaikaa ei ole tutkittu vuosi- tai toimistokohtaisesti. Oikeusaputoimistot eivät pysty vaikuttamaan merkittävästi ratkaisupyynnön käsittelyaikaan, sillä mikäli itseoikaisua ei tehdä, oikeusaputoimistojen tulee toimittaa ratkaisupyynnöt viipymättä tuomioistuimeen, jolloin käsittelyaika on riippumaton oikeusaputoimistoista. Tämän vuoksi keskimääräistä käsittelyaikaa ei ole tutkittu vaiheittain, vaan kokonaisuudessaan ratkaisupyynnön vireilletulosta ratkaisupäivään asti. Ratkaisupyynnön katsotaan tulleen vireille silloin, kun se on saapunut oikeusaputoimistoon, ja ratkaisupyynnön käsittelyn katsotaan päättyneen sinä päivänä, jona oikeusaputoimisto on tehnyt itseoikaisupäätöksen tai kun tuomioistuin on antanut ratkaisunsa.

Ratkaisupyynnöiden keskimääräisen käsittelyajan tutkiminen on pohjautunut havainnointilomakkeen viimeiseen kysymykseen, eli kohtaan 10. Keskimääräisen käsittelyajan laskemisessa on käytetty apuna päivämäärälaskuria ja Excel- taulukko- ohjelmaa. Laskurilla saadut ratkaisupyynnöiden käsittelypäivien määrät on syötetty Exceliin, minkä perusteella on saatu luotua tuloksia havainnollistava kuvio.



KUVIO 6. Oulun ja Oulunseudun oikeusaputoimistoihin vuonna 2011 ja 2012 saapuneiden ratkaisupyynnöiden (n = 54) käsittelyajat

Ratkaisupyyntöjen käsittelyaikoja tarkasteltaessa otettiin huomioon 54 ratkaisupyyntöä, koska tutkimuksen kohteina olevista ratkaisupyynnöistä neljä oli erinäisistä syistä keskeneräisiä, eli niitä ei oltu vielä ratkaistu tai ratkaisua ei ollut löydettävissä. Tulosten ulkopuolelle jäi myös aiemmin mainitut Oulunseudun oikeusaputoimistoon saapuneet neljä ratkaisupyyntöä, jotka eivät olleet saatavilla. Yllä olevassa kuviossa ratkaisupyynnöt ovat satunnaisessa järjestyksessä, eli vaakakselilla ratkaisupyyntöjä kuvaavien pisteiden sijainnilla ei ole merkitystä.

Kuvion mukaisesti valtaosa ratkaisupyyntöjen käsittelyajoista on jäänyt alle 50 päivän, mutta havaittavissa on muutamia ratkaisupyyntöjä, joiden käsittelyaika on yltänyt satoihin päiviin. Yhdeksän ratkaisupyyntöä on ylittänyt 50 päivän käsittelyajan, mikä on 16,7 % tutkimusongelman ratkaisupyynnöistä. Ratkaisupyynnöt huomattavan pitkällä käsittelyajoilla ovat olleet tuomioistuimiin saatettuja ratkaisupyyntöjä. Yhden tapauksen käsittelyaika viivästyi, sillä ratkaisupyyntöä koskeva aineisto ei ollut saapunut ajoissa oikeusaputoimistoon sähköpostiin liittyvien häiriöiden vuoksi. Pitkät käsittelyajat voivat johtua siitä, että tuomioistuimet ovat ratkaisseet tehdyt ratkaisupyynnöt vasta sitten kun itse käsitteillä oleva pääasiakin on ratkaistu. Nämä muutamat tapaukset pitkällä käsittelyajoilla ovat nostattaneet ratkaisupyyntöjen keskimääräistä käsittelyaikaa. Tutkimuksessa itseoikaistuilla oikeusapupäätöksillä on miltei aina ollut hyvin lyhyt käsittelyaika, enimmissä tapauksissa yhdestä päivästä muutamiin päiviin. Tuomioistuimeen saatettujen ratkaisupyyntöjen käsittelyaika on ollut pitempi itseoikaisumenettelyyn verraten, koska uusi ”taho” eli tuomioistuin on osallistunut päätöksentekoon. Tällöin asian käsittely on saanut jatkoa, jolloin myös käsittelyaika on pidentynyt.

TAULUKKO 5. Ratkaisupyyntöjen keskimääräinen käsittelyaika Oulun ja Oulunseudun oikeusaputoimistoissa vuosina 2011–2012

Asia	Määrä
Käsittelypäivät yht. (pv)	1628
Ratkaisupyyntöjen määrä yht. (kpl)	54
Keskimääräinen käsittelyaika	30

Ratkaisupyyntöjen keskimääräinen käsittelyaika on saatu laskemalla kaikkien ratkaisupyyntöjen käsittelyajat yhteen, minkä jälkeen käsittelyaikojen yhteismäärä on jaettu ratkaisupyyntöjen määrällä. Näin keskimääräiseksi käsittelyajaksi on saatu 30 päivää.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyössä tarkastellaan oikeusapulain nojalla tehtyihin oikeusapupäätöksiin kohdistuvia ratkaisupyynnöitä. Ratkaisupyyntö on keino ilmaista tyytymättömyyttä oikeusapupäätökseen (OAL 1:24.1 §).

Työn tutkimusongelmat ovat:

- 1) Kuinka paljon ratkaisupyynnöitä on saapunut Oulunseudun ja Oulun oikeusaputoimistoihin vuosina 2011 – 2012?
- 2) Mitä asiaa oikeusapupäätöksessä ratkaisupyyntö koskee?
- 3) Onko ratkaisupyynnöt oikaistu itse toimistossa vai ratkaistu tuomioistuimessa, ja onko samankaltaisiin ratkaisupyynnöihin annettu erilaisia ratkaisuja?
- 4) Mikä on ratkaisupyynnöiden keskimääräinen käsittelyaika?

Tutkimusongelmia tukien työn teoriaperustassa on esitelty oikeusapulaki, tuotu esille oikeusavun sisältö ja etuudet sekä yksityisten avustajien rooli oikeusapujärjestelmässä. Perustaa työlle ja tutkimusongelmille on luonut myös esitellyt oikeusavun edellytykset ja rajoitukset sekä oikeusapupäätöksien ja ratkaisupyynnöiden yhteys toisiinsa ja niiden käsittelymenetelmät. Tutkimus on pohjautunut Oulun ja Oulunseudun oikeusaputoimistoihin vuonna 2011 – 2012 vireilletulleisiin ratkaisupyynnöihin. Lukuun ottamatta ensimmäistä tutkimusongelmaa, tutkimuksessa on jätetty huomioimatta neljä Oulunseudun oikeusaputoimistoon tehtyä ratkaisupyynnöitä, joista ei ollut löydettävissä aineistoa. Toimistot ovat joko itseoikaisseet tekemänsä oikeusapupäätökset tai saattaneet ne tuomioistuinten ratkaistavaksi.

Tulokset esitellään tutkimusongelmittain, eli ensimmäiseksi esitetään vastaus **siihen, kuinka paljon ratkaisupyynnöitä on saapunut Oulunseudun ja Oulun oikeusaputoimistoihin vuosina 2011 – 2012**. Ratkaisupyynnöiden määriä verrattaessa toimistokohtaisesti on otettu huomioon oikeusaputoimistoissa tehtyjen oikeusapupäätösten määrät yksityisille avustajille, jotta on saatu selville kuinka paljon ratkaisupyynnöitä on saapunut suhteessa tehtyihin oikeusapupäätöksiin.

Oulunseudun oikeusaputoimistossa on tehty vuonna 2011 242 oikeusapupäätöstä yksityisille avustajille, ja vireilletulleita ratkaisupyynnöitä tuona vuonna toimistoon on tullut kolme, eli ratkaisupyynnöiden määrä tehdyistä oikeusapupäätöksistä yksityisille avustajille vuonna 2011 on ollut 1,24 %. Oikeusapupäätöksiä vuonna 2012 yksityisille avustajille on tehty 532, ja ratkaisupyynnöitä on tullut vireille 11, jolloin ratkaisupyynnöiden määrä suhteessa tehtyihin päätöksiin on ollut 2,07 %. Vuonna 2012 Oulunseudun oikeusaputoimistossa oikeusapupäätöksiä on tehty yli kaksinkertaisesti enemmän aiempaan vuoteen verraten, mutta myös ratkaisupyynnöiden määrä on noussut, minkä vuoksi myös tehtyjen päätösten ja ratkaisupyynnöiden määrien suhde on ollut nousussa.

Oulun oikeusaputoimistoon on saapunut 20 ratkaisupyynnöitä tehdyistä 1217:sta oikeusapupäätöksestä yksityisten avustajien asiakkaille vuonna 2011, jolloin ratkaisupyynnöiden suhde tehtyihin päätöksiin on ollut 1,64 %. Vuonna 2012 Oulun oikeusaputoimistoon on tehty 28 ratkaisupyynnöitä 1092 tehdyistä oikeusapupäätöksestä, jolloin ratkaisupyynnöiden määrä tehdyistä päätöksistä on ollut 2,56 %. Tehtyjen ratkaisupyynnöiden määrä on noussut hieman vuonna 2012, ja oikeusapupäätöksiä yksityisille avustajille on tehty vähemmän, minkä vuoksi ratkaisupyynnöiden määrä suhteessa tehtyihin oikeusapupäätöksiin on myös noussut vuonna 2012.

Tehtyjen ratkaisupyynnöiden määrään voi mahdollisesti vaikuttaa hakijan ”laiskuus” oikeusavun hakuhetkellä, sillä oikeusavun hakija vaivautuu tekemään kunnon selvitykset tilanteestaan vasta ratkaisupyynnöivaiheessa, mikäli hänelle ei ole myönnetty oikeusapua haluamallaan tavalla. Osassa tapauksista ratkaisupyynnön tekemiseltä ja oikeusaputoimiston tekemältä itseoikaisulta olisi todennäköisesti vältytty, mikäli hakija olisi toimittanut kaikki tarvittavat selvitykset jo oikeusavun hakemisvaiheessa.

Seuraavaksi esitetään vastaus toiseen tutkimusongelmaan, eli **mitä kohtaa/kohtia oikeusapupäätöksessä ratkaisupyynnö koskee**. Tutkimuksen kannalta ei ollut aiheellista tutkia ratkaisupyynnön aihetta toimisto- tai vuosikohtaisesti. Tulokset osoittavat, että suurin osa, eli 48,3 % tehdyistä ratkaisupyynnöistä, on koskenut sekä avustajan määräämistä että oikeusavun myöntämistä. Ainoastaan oikeusavun myöntämistä koskien tehtyjä ratkaisupyynnöitä on tehty 3,4 % tutkimuksen kohteina olevista ratkaisupyynnöistä, mikä tarkoittaa, että noin puolet tehdyistä ratkaisupyynnöistä on tehty siis kielteisistä oikeusapupäätöksistä. Pelkästään avustajan määräämistä koskevia ratkaisupyynnöitä on tehty 34,5 %. Eli valtaosa tehdyistä ratkaisupyynnöistä Oulun ja Oulunseudun oikeusaputoimistoihin vuosina 2011 – 2012 on koskenut oikeusavun

myöntämistä sekä avustajan määräämistä. Ratkaisupyynnöistä oikeusavun hakijan varoja koskien on tehty 8,6 % tehdyistä ratkaisupyynnöistä ja oikeusavun tuntimäärää koskien 5,2 % kaikista tutkimusvuosina tehdyistä ratkaisupyynnöistä.

Seuraavassa tutkimusongelmassa on tarkasteltu ratkaisupyynnömenettelyä, eli **onko ratkaisupyynnöt oikaistu itse toimistossa vai ratkaistu tuomioistuimessa, ja onko samankaltaisiin ratkaisupyynnöihin annettu erilaisia ratkaisuja**. Tehtyjen itseoikaisujen sekä tuomioistuimeen saatettujen ratkaisupyynnöiden määrät on tutkittu toimisto- ja vuosikohtaisesti, jotta on saatu selville miten ratkaisupyynnöistä koskevat menettelytavat ovat jakautuneet toimistoissa tutkimusvuosien aikana. Ratkaisupyynnöiden sisältöä, samankaltaisuutta ja ratkaisuja ei ole ollut olennaista tutkia vuosi- tai toimistokohtaisesti, minkä lisäksi Oulunseudun oikeusaputoimistossa ratkaisupyynnöiden määrä on ollut melko vähäinen. Tämän vuoksi vertailua on saatu enemmän aikaan, kun toimistoihin saapuneet ratkaisupyynnöt on tutkittu sisällöltään keskenään.

Oulun oikeusaputoimistossa tuomioistuihin saatettiin 13 ratkaisupyynnöä vuonna 2011 ja 19 ratkaisupyynnöä vuonna 2012. Itseoikaisupäätöksiä tehtiin vuonna 2011 viisi kappaletta, ja vuonna 2012 hieman enemmän eli seitsemän kappaletta. Oulunseudun oikeusaputoimistoon on saapunut ratkaisupyynnöistä vähemmän kuin Oulun oikeusaputoimistoon, sillä myös oikeusapupäätöksiä on tehty yksityisten avustajien asiakkaille vähemmän kuin Oulun oikeusaputoimistossa, minkä vuoksi myös ratkaisupyynnömenettelyitä on vähemmän. Tuomioistuimeen on saatettu kaksi ratkaisupyynnöä vuonna 2011, ja vuonna 2012 viisi ratkaisupyynnöä. Päätöksiä on itseoikaistu vuonna 2012 kaksi kappaletta, mutta vuonna 2011 itseoikaisupäätöksiä ei ole tehty. Molemmissa toimistoissa suurin osa ratkaisupyynnöistä on saatettu tuomioistuimen ratkaistavaksi, eli näissä tapauksissa oikeusaputoimistot eivät ole nähneet perusteita päätösten itseoikaisuille.

Suurin osa tehdyistä itseoikaisupäätöksistä koskee yksinkertaisia rikosasioita, minkä lisäksi joukossa oli muutamia tapauksia, joissa oikeusavun katsottiin olevan tarpeen kantelun tai lausuman antamisessa. Ratkaisupyynnöt on tehty avustajan määräämistä ja/tai oikeusavun myöntämistä koskien, ja lisäksi yksi ratkaisupyynnö on tehty koskien lisäomavastuuta. Itseoikaistuista päätöksistä ei löytynyt tapauksia, jotka olisivat olleet samankaltaisia tuomioistuimeen saatettujen tapausten kanssa, vaan toimistot ovat oikaisseet tekemänsä päätökset selvissä tapauksissa, joissa oikaisu perustuu ratkaisupyynnöissä esitettyihin

lisäselvityksiin. Itseoikaistut päätökset on tehty tapauksissa, joissa asian katsottiin olevan monimutkaisempi kuin mitä oikeusavun hakuhetkellä on saatu tietoon. Ratkaisupyynnöiden lisäselvitykset ovat koskeneet muun muassa selvitystä asiassa tapahtuvasta henkilötodistelusta, vankilassaolosta tai lisätiedoista varallisuutta koskien, joiden perusteella oikeusaputoimistot ovat katsoneet asian olevan tavallista yksinkertaista rikosasiaa monimutkaisempi ja näin ollen ovat päätyneet oikaisemaan tekemänsä päätökset. Ratkaisupyynnön tekemiseltä sekä itseoikaisulta olisi voitu välttyä mikäli hakija olisi toimittanut kaikki tarvittavat selvitykset oikeusavun hakemisvaiheessa. Täten voidaan miettiä onko "laiskuudella" osuutta tehtyihin itseoikaisujen määrään.

Yli puolet tuomioistuimeen saatetuista ratkaisupyynnöistä on liittynyt yksinkertaisiin rikosasioihin. Hakemus- ja valitusasioihin liittyviä ratkaisupyynnöitä on saatettu tuomioistuimeen 23,1 % kaikista tuomioistuimeen saatetuista ratkaisupyynnöistä. Ajoneuvo- ja liikenne rikoksiin sekä muihin asioihin liittyviä ratkaisupyynnöitä on saatettu tuomioistuimiin muutamia. Tuomioistuimet ovat säilyttäneet suurimman osan yksinkertaisia rikosasioita koskevat oikeusaputoimistojen tekemät oikeusapupäätökset muutoksitta. Perusteluina on ollut rikosasioiden yksinkertaisuus, vähäinen rangaistusseuraamus tai ennen aikainen hakemus, eli asia ei ole vielä edennyt esitutkintavaiheesta tuomioistuinasiaksi. Tapaukset, joissa tuomioistuimet muuttivat oikeusaputoimistojen tekemiä päätöksiä, olivat tuomioistuimen mukaan hakijan kannalta merkittäviä asioita esimerkiksi rangaistusseuraamuksen ollessa epäselvä, hakijan kiistäessä syyllisyytensä, jolloin tapaus vaati todistelua, ja myös asian ollessa suuressa merkityksessä hakijalle.

Tuomioistuimeen saatettujen ratkaisupyynnöiden ratkaisujen välillä ei löytynyt merkittäviä eroja, sillä ratkaisut on tehty tapauskohtaisesti ja niihin voi vaikuttaa tapauksesta riippuen hyvin moni tekijä. Tuomioistuimeen saatettujen ratkaisupyynnöiden osalta on käynyt ilmi, että tehdyt ratkaisut riippuvat paljolti asian merkittävydestä hakijan etua ajatellen, mahdollisesta rangaistusseuraamuksen vakavuudesta, asian yksinkertaisuudesta, asiasta mahdollisesti koituvasta hyödyn määrästä sekä siitä, onko asia tuomioistuinasia vai ulkoprosessuaalinen asia. Tutkimus on osoittanut, että vertailua tai yleistämistä samankaltaisten ratkaisupyynnöiden ratkaisuissa ei voida tehdä, koska tehdyt ratkaisut ovat hyvin tapauskohtaisia.

Viimeinen tutkimusongelma käsittelee **ratkaisupyynnöiden keskimääräistä käsittelyaikaa**. Tutkimuksen kannalta ratkaisupyynnön keskimääräisellä käsittelyajalla ei ole ollut merkittävää

yhteyttä tutkimuksen kohteena oleviin vuosiin taikka oikeusaputoimistoihin, minkä vuoksi keskimääräistä käsittelyaikaa ei ole tutkittu vuosi- tai toimistokohtaisesti. Ratkaisupyyntöjen käsittelyaikaa on tutkittu kokonaisuudessaan ratkaisupyynnön vireilletulosta ratkaisupäivään asti. Ratkaisupyynnön on katsottu tulleen vireille silloin, kun se on saapunut oikeusaputoimistoon. Ratkaisupyynnön käsittelyn on katsottu päättyneen sinä päivänä, jona oikeusaputoimisto on tehnyt itseoikaisupäätöksen tai kun tuomioistuin on antanut ratkaisunsa. Ratkaisupyyntöjen käsittelyaikoja tarkasteltaessa on otettu huomioon 54 ratkaisupyyntöä, sillä tutkimuksen kohteina olevista ratkaisupyynnöistä neljä oli erinäisistä syistä keskeneräisiä, eli niitä ei oltu vielä ratkaistu tai ratkaisua ei ollut löydettävissä. Tulosten ulkopuolelle jäivät myös aiemmin mainitut Oulunseudun oikeusaputoimistoon saapuneet neljä ratkaisupyyntöä, jotka eivät olleet saatavilla.

Valtaosa ratkaisupyyntöjen käsittelyajoista on jäänyt alle 50 päivän, ja ratkaisupyyntöjä, joiden käsittelyaika on ylittänyt 50 päivää, on yhdeksän kappaletta, mikä on 16,7 % tutkimusongelman kohteina olevista ratkaisupyynnöistä. Havaittavissa on ollut muutamia ratkaisupyyntöjä, joiden käsittelyaika yltää satoihin päiviin. Ratkaisupyynnöt huomattavan pitkällä käsittelyajoilla ovat olleet tuomioistuimiin saatettuja ratkaisupyyntöjä, jotka ovat nostattaneet ratkaisupyyntöjen keskimääräistä käsittelyaikaa. Pitkät käsittelyajat voivat johtua siitä, että tuomioistuimet ovat ratkaisseet ratkaisupyynnöt vasta sitten, kun itse pääasiakin on ratkaistu. Itseoikaistuilla oikeusapupäätöksillä on ollut miltei aina hyvin lyhyt käsittelyaika, enimmissä tapauksissa yhdestä päivästä muutamiin päiviin. Ratkaisupyyntöjen yhteenlasketut käsittelypäivät ovat 1628 päivää, ja tutkimusongelman kohteina olevien ratkaisupyyntöjen määrän ollessa 54, ratkaisupyyntöjen keskimääräiseksi käsittelyajaksi on saatu 30 päivää, eli noin kuukausi.

7 POHDINTA

Työn tavoitteena oli saada tutkimusongelmiin perustuvia vastauksia yksityisten avustajien asiakkaiden tekemistä ratkaisupyynnöistä Oulunseudun ja Oulun oikeusaputoimistoihin vuosina 2011 – 2012. Työn empiiristä osaa tukee lainopillisista lähteistä sekä muista työn kannalta ajankohtaisista lähteistä koottu teoriaperusta. Tutkimus toteutettiin tilastollista tutkimusmenetelmää, systemaattista havainnointia, käyttämällä. Havainnoinnin kohteena olivat Oulunseudun ja Oulun oikeusaputoimistojen arkistoimat ratkaisupyynnöt vuosilta 2011 – 2012. Tutkimukseen otettiin mukaan kaikki yksityisten avustajien asiakkaiden tekemät ratkaisupyynnöt tutkimusvuosien ajalta, jotta tutkimusaineistosta saatiin mahdollisimman kattava.

Systemaattinen havainnointi toteutettiin perustuen ennalta laadittuun havainnointilomakkeeseen. Oli tärkeää saada kirjattua kaikki tutkimuksen kannalta tärkeät tiedot havainnointivaiheessa, minkä vuoksi havainnointilomake tuli suunnitella hyvin etukäteen. Havainnointilomakkeen ensimmäiseen versioon tehtiin muutamia muutoksia toimeksiantajan parannusehdotuksiin perustuen, jotta lomakkeesta tulisi helpommin ymmärrettävä. Havainnointilomakkeita oli sama määrä kuin saapuneita ratkaisupyynnöitä, eli jokaista ratkaisupyynnöä koskevat tiedot kirjattiin omalle lomakkeelle.

Tutkimuksen avulla saatiin seuraavanlaisia tuloksia. Ratkaisupyynnöiden määrä oli noin kaksi prosenttia tehdyistä oikeusapupäätöksistä yksityisten avustajien asiakkaille. Valtaosa ratkaisupyynnöistä koskivat avustajan määräämistä sekä oikeusavun myöntämistä. Ratkaisupyynnöt on saatettu useimmiten tuomioistuinten ratkaistavaksi, eli itseoikaispäätöksiä on tehty vähemmän. Ratkaisupyynnöt on itseoikaistu tai ratkaistu tuomioistuimessa tapauskohtaisesti useammasta tekijästä riippuen, minkä vuoksi vertailua tai yleistämistä samankaltaisten ratkaisupyynnöiden ratkaisuisissa ei voitu tehdä. Tutkimus siis osoitti, että ratkaisut ovat hyvin tapauskohtaisia, ja niihin voi vaikuttaa hyvin moni tekijä. Ratkaisupyynnöiden keskimääräiseksi käsittelyajaksi saatiin 30 päivää, eli noin yksi kuukausi.

Opinnäytetyöprosessi oli antoisa ja työ onnistui kaiken kaikkiaan hyvin. Työn aihe oli helposti lähestyttävä, sillä työssä käsiteltävät asiat tulivat osittain tutuiksi jo työharjoittelun aikana Oulunseudun oikeusaputoimistossa. Työn aiheen rajaus oli onnistunut, sillä työstä tuli laajuudeltaan sopiva. Aineistomateriaalia oli riittävästi ja tutkimusaineiston tutkiminen ei tuottanut

määrältään ongelmia. Tutkimuskohteena olevien toimistojen sijainnin vuoksi aineiston saatavuus oli erinomainen, minkä vuoksi tutkimusaineiston havainnoiminen sujui ongelmitta. Opinnäytetyöprosessi sai alkunsa lokakuussa pidetystä aloitusseminaarista, eli koko prosessi kesti noin kuusi kuukautta.

Työn alussa oli haastavaa lähteä käymään läpi oikeusapulakia ja ajankohtaisten hallitusten esitysten löytäminen vaati keskittymistä. Osa lainopillisista käsitteistä oli unohtunut, mutta kaikki alkoi muistua mieleen hiljalleen työn edetessä. Haastavinta oli teoriaperustan aloitus sekä tutkimustulosten läpi käyminen. Työlle annetun ajan ja keskittymisen avulla työ eteni välillä ihan huomaamatta, mikä innosti jatkamaan kirjoittamista. Välillä motivaatio kirjoittamiseen oli kuitenkin hukassa, mihin auttoi pienet tauot työskentelystä. Kaiken kaikkiaan opinnäytetyöprosessi sujui ilman ylitsepääsemättömiä haasteita.

Yhteistyö toimeksiantajan, ohjaavan opettajan sekä vertaisarvioijan kanssa oli palkitsevaa, ja heiltä sai paljon hyviä, kehittäviä neuvoja työn tekemiseen. Toiminta vertaisarvioijana sekä osallistuminen muihin opinnäytetyöseminaareihin oli myös suuri apu työn etenemisen kannalta. Koko prosessi oli antoisa monella eri tapaa. Prosessin eri vaiheet vahvistivat kirjoitustaitoa, ajankohtaisten ja luotettavien lähteiden arviointia ja löytämistä, sekä keskittymistaitoa ja asioiden aikatauluttamista. Tutkimusta tehdessä mieleen palautui myös miten taulukko-ohjelma Exceliä käytetään, ja miten esimerkiksi erilaisia kaavioita tehdään. Työn teko mahdollisti aiempaa paremman tutustumisen lainsäädäntöön ja lain esitöihin.

Tutkimuksen avulla saatiin monipuolisia tuloksia, minkä vuoksi työn voidaan katsoa olevan onnistunut. Mahdolliset jatkotutkimukset voisivat keskittyä tutkimusvuosien osalta 2014 vuodesta eteenpäin, jolloin voitaisiin tarkastella onko Oulunseudun ja Oulun toimistojen yhdistymisen jälkeen toimintatavat ratkaisupyynnöjä koskien muuttuneet. Toinen mahdollinen jatkotutkimus voisi kohdistua johonkin toiseen oikeusapupiiriin ja oikeusaputoimistoihin. Tällöin saataisiin vertailua aikaiseksi esimerkiksi ratkaisupyynnöjen määriä, ratkaisuja, käsittelyaikoja sekä menettelytapoja koskien.

LÄHTEET

Hallintolaki 6.6.2003/434.

Hallituksen esitys eduskunnalle oikeusapulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 82/2001 vp. Hakupäivä 17.20.2013, <http://finlex.fi>.

Hallituksen esitys laeiksi oikeusapulain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta. HE 103/2008 vp. Hakupäivä 17.10.2013, <http://www.finlex.fi>.

Jokela, A. 2012. Oikeudenkäynnin asianosaiset ja valmistelu. Helsinki: Talentum.

KKO: 2012:15.

Laki maksuttomasta oikeudenkäynnistä 2.2.1973/87.

Laki valtion oikeusaputoimistoista 5.4.2002/258.

Laki yleisestä oikeusavusta 6.2.1998/104.

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4.

Oikeusapulaki 5.4.2002/257.

Oikeusapulaki 5.4.2002/257, alkuperäinen säädös.

Oikeusavun käsikirja 2013. Oikeusavun sähköisen asioinnin ja asianhallintajärjestelmän kehittämistyöryhmän suositukset. Oikeusavun sähköisen asioinnin ja asianhallintajärjestelmän kehittämistyöryhmä. Helsinki: Oikeusministeriön julkaisu 8/2013.

Oikeuslaitos. 2012a. Oikeusapu. Oikeusministeriö 27.9.2012. Hakupäivä 15.10.2013 <http://www.oikeus.fi/4313.htm>.

Oikeuslaitos. 2013b. Yksityinen avustaja. Oikeusministeriö 15.1.2013. Hakupäivä 13.11.2013
<http://www.oikeus.fi/5657.htm>.

Oikeuslaitos. 2012c. Mitä oikeusapu maksaa. Oikeusministeriö 11.4.2012. Hakupäivä 28.10.2013
<http://www.oikeus.fi/5659.htm>.

Oikeuslaitos. 2012d. Miten oikeusapua haetaan. Oikeusministeriö 11.4.2012. Hakupäivä 30.10.2013
<http://www.oikeus.fi/5648.htm>.

Oikeusministeriö. 2013a. Oikeusaputoimistojen hallintoa keskitetään – toimipaikat säilyvät ennallaan. Oikeusministeriö 20.8.2013. Hakupäivä 11.1.2014
http://oikeusministerio.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2013/08/oikeusaputoimistojenhallintoakeskitetaan8211toimipaikat_sailyvatennallaan.html.

Oikeusministeriö. 2013b. Tehtävät. Oikeusministeriö 31.3.2013. Hakupäivä 30.10.2013
<http://oikeusministerio.fi/fi/index/ministerio/tehtavat.html>.

Oikeusministeriön asetus oikeusapupiireistä sekä oikeusaputoimistojen toimipaikoista ja edunvalvonta-alueista 581/2012.

Romeo. 2011, 2012. Käsitellyt asiat toimenpiteittäin. Sisäiset tilastot. Hakupäivä 16.12.2013.

Salo, M., oikeusapusihteri, Oulunseudun oikeusaputoimisto. 2013. Keskustelu 17.10.2013. Keskustelupaikkana Oulunseudun oikeusaputoimisto.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Helsinki: Tammi.

Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21.

1. Mihin oikeusaputoimistoon ratkaisupyyntö on tehty?

Oulunseudun oikeusaputoimistoon, asianumero:

Oulun oikeusaputoimistoon, asianumero:

2. Minä vuonna ratkaisupyyntö on tullut vireille?

2011

2012

3. Millaiseen asiaan oikeusapua on haettu?

4. Mitä kohtaa/kohtia oikeusapupäätöksessä ratkaisupyyntö koskee?

Avustajan määräämistä

Myönnettyä oikeusavun tuntimäärää

Käyttövaraa/perusomavastuuta/lisäomavastuuta

Muuta, mitä?

5. Miten oikeusaputoimisto on menetellyt ratkaisupyynnön kanssa?

- Itseoikaissut oikeusapupäätöksen (ohita kysymykset 7-9)
- Saattanut ratkaisupyynnön tuomioistuimeen (ohita kysymys 6)

6. Millä perustein oikeusaputoimisto on itseoikaissut tekemänsä oikeusapupäätöksen?

7. Miten tuomioistuin on ratkaissut ratkaisupyynnön?

- Muuttanut oikeusaputoimiston tekemän oikeusapupäätöksen hakijan eduksi (jatka kysymykseen 8)
- Muuttanut oikeusaputoimiston tekemää oikeusapupäätöstä osittain (jatka kysymykseen 9)
- Säilyttänyt oikeusaputoimiston tekemän oikeusapupäätöksen muutoksitta (ohita kysymykset 8-9)

8. Millä perustein ja miten tuomioistuin on muuttanut tehdyn oikeusapupäätöksen?

9. Millä perustein ja miltä osin tuomioistuin on muuttanut tehtyä oikeusapupäätöstä?

10. Kuinka kauan ratkaisupyynnön käsittely on kestänyt sen vireilletulosta?
